A C A D E M I A R O M Â N Ă
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ECONOMICE

Reziliența întreprinderilor mici și mijlocii în contextul crizelor multiple, în Uniunea Europeană și România

DANIELA ANTONESCU
IOANA CRISTINA FLORESCU

București
Mai 2024

ISSN: 2285 – 7036 INCE – CIDE,
București, Calea 13 Septembrie, Nr. 13, Sector 5

CUPRINS

1. Introducere 3
2. Metodologia studiului 5
3. Analiza literaturii de specialitate 5
4. Reziliența micilor afaceri în Uniunea Europeană 9
4.1 Reziliența sectorului IMM *9*
4.2. Reziliența pe sectoare de activitate în Uniunea Europeană 10
4.3. Forța de muncă - analiza rezilienței pe sectoare economice 11
4.3.1. Agricultura, silvicultură și pescuit 11
4.2. Industrie 12
4.3. Construcții 13
4.4. Comerț, transporturi, turism și catering 13
5. Instrumente de susținere a rezilienței IMM-urilor în UE 14
5.1. Aspecte generale 14
5.2. Planurile Naționale de Redresare și Reziliență și mediul de afaceri în statele membre 15
5.3. Susținerea IMM-urilor românești prin PNRR 18
6. Modelarea dependenței dintre cifra de afaceri a firmelor mici și exporturile în România 22
6.1 Analiza de ansamblu 22
6.2 Specificarea modelului 23
6.3. Rezultate obținute 24
Concluzii 30
Bibliografie 31

REZILIENȚA ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII ÎN CONTEXTUL CRIZELOR MULTIPLE, IN UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI ROMÂNIA[1]

DANIELA ANTONESCU[*]
IOANA CRISTINA FLORESCU[**]

Abstract:. *Every major crisis offers opportunities for rethinking national systems, of resilience and recovery. In order to capitalize on these opportunities, in the European Union, a joint instrument called the Recovery and Resilience Facility (RRF) was thought up, which aims to support the economies of the member states affected by the health crisis and to provide support for the reforms and investments that they propose. In Romania, the National Recovery and Resilience Plan of Romania (NRRP) aims to ensure an optimal balance between national priorities, investments and reforms. In this context, the local public authorities had a participative role, being involved in the creation of calls as well as in monitoring and assessing the plan. The purpose of this article is to identify and analyze the influence of NRRP investments on SMEs sector. It will also try to identify the mechanisms and levers through which NRRP can put into practice the proposed reforms vis-à-vis the reality supported by statistical data, information and recent developments under the results of the health crisis, as well as the political-military conflict in the country's neighbourhood.*

Key words: *SMEs, recovery, resilience, National Recovery and Resilience Plan, sustainable development, public investments*

JEL: ***R10, R50, R51, R58, R59***

1. Introducere

Micile afaceri sunt considerate coloana vertebrala a unei economii de piață. În Uniunea Europeană, micile afaceri sunt definite prin acea categorie de întreprindere mică, care are mai puțin de cincizeci de angajați și o cifră de afaceri mai mică de 10 milioane euro. La aceasta categorie se alătură si cea a întreprinderilor mijlocii, care sunt formate din acele afaceri cu mai puțin de 250 de angajați și o cifră de afaceri mai mică de 50 de milioane de euro (sau un bilanț mai mic de 43 milioane euro).

Contribuția sectorului micilor afaceri la economia UE si a statelor membre este una relevantă. Cele mai importante domenii in care acestea își desfășoară activitatea (au peste 50% la valoarea adăugată) sunt: turismul, comerțul, industriile culturale și creative, economia socială și securitate civilă, industria textilă, construcțiile, sănătatea, energia din surse regenerabile și industria aerospațială și de apărare.

În perioada crizei sanitare, 2020-2021, sectorul micilor afaceri a înregistrat o tendință de scădere în ceea ce privește valoarea adăugată și forța de muncă. Reacțiile acestui sector au fost diverse, existând o varietate de răspunsuri strategice, corelate cu un proces intens de creativitate și flexibilitate în a face față incertitudinilor. Proprietarii de afaceri și-au adaptat strategiile cu privire la procese, produse și clienții-țintă pentru a rămâne flexibili și a realoca resursele pentru a satisface cerințele în continuă schimbare. Unele afaceri au creat și consolidat relații cu alte (diferite) tipuri de afaceri, clienți și comunități. Multe dintre acestea au arătat optimism pe termen lung, în timp ce altele au considerat supraviețuirea ca fiind condiționată de o revenire rapidă la normalitate.

[1] Prezentul articolul este realizat în cadrul *temei de cercetare* din anul 2023, intitulată ***ANALIZA EFECTELOR PNRR ASUPRA MEDIULUI DE AFACERI***, temă ce este componentă a Programului 92 al Academiei Române intitulat: *Creșterea performanțelor cercetării în domeniul științelor economice, juridice și sociologie*, Program strategic IEN: PSG 1.2 Investițiile publice și dezvoltarea urbană din perspectiva PNRR, ***Program INCE: PSG 1***. Schimbări de paradigmă în știința economică. Incertitudini și constrângeri în revizuirea politicilor de dezvoltare durabilă, autori: dr. *Daniela Antonescu (coord.), dr Ioana Cristina Florescu*.

[*] Institutul de Economie Națională al Academiei Române.
[**] Institutul de Economie Națională al Academiei Române.

Pe timpul crizei, au fost lansate o serie de măsuri/programe care au ajutat IMM-urile să facă față presiunii impuse de restricțiile de circulație (inclusiv, măsuri pentru limitarea concedierilor definitive).

Evaluările au arătat că valoarea adăugată generată de IMM-urile din UE-27 a scăzut cu 5,5% (2020 comparativ cu 2019), iar ocuparea s-a diminuat cu 2,0%. Cele mai afectate domenii au fost „servicii de cazare și alimentație" (-9,2%), „transport și depozitare" (-2,3%), „comerțul cu ridicata și cu amănuntul" (-1,3%) și „servicii administrative și suport" (-0,3%). Sectorul „intensiv în cunoștințe" a înregistrat o creștere a valorii adăugate și a ocupării forței de muncă. În același timp, sectorul caracterizat a fi „cu intensitate scăzută a cunoștințelor" a înregistrat o scădere la toți cei indicatori.

Ca urmare a acțiunilor susținute, întreprinse de guverne și de către Comisia Europeană, în anul 2021, IMM-urile au cunoscut o revenire modestă, valoarea lor înregistrând o creștere cu 8,0%, în timp ocuparea o creștere cu 0,5%.

Instrumentele de susținere au fost numeroase și foarte diverse. Totuși, în cadrul acestora s-a remarcat Mecanismul de redresare și reziliență (MRR), care a reprezentat un element central al inițiative comunitare intitulată *NextGenerationEU*[2], care a țintit următoarele obiective:

- Stimularea tranziției ecologice prin promovarea energiilor regenerabile și a mobilității durabile;
- Accelerarea transformării digitale printr-o mai mare o digitalizare a serviciilor publice și a economiilor statelor membre;
- Consolidarea infrastructurii și a serviciilor sociale, reducând în același timp inegalitățile teritoriale;
- Asigurarea accesului la educație avansată și instruire în abilități relevante pentru economia viitoare;
- Sprijinirea unei creșteri incluzive, pe baza cercetării-dezvoltării-cunoașterii;
- Servicii de asistență medicală modernă, eficientă și accesibilă.

Prin acest mecanism, Comisia a pus la dispoziția Statelor Membre, fonduri pentru implementarea unor reforme și investiții, care să contracareze impactul negativ al crizei sanitare, dar și geo-politice aflată la granițele sale.

Referitor la IMM-uri, au fost alocate, la nivelul UE, circa 44 de miliarde de euro pentru măsuri de sprijinirea directă prin Planurile Naționale de Redresare și Reziliență. La acestea s-au mai adăugat 109 miliarde de euro sub formă de împrumuturi sau suport pentru capitalurile proprii. Programul InvestEU a susținut IMM-urile să acceseze împrumuturi și fonduri europene într-un total de circa 370 de miliarde de euro în investiții, garanții pentru solvabilitate, reducerea riscurilor etc .

Statele membre au elaborat propriile planuri de redresare și reziliență, care au cuprins măsuri ce au vizat sprijinul direct sau indirect acordat sectorului de afaceri, cu accent pe dezvoltarea micro-întreprinderilor. Scopul declarat al acestor planuri a fost acela de a facilita digitalizarea și adoptarea noilor tehnologii de către firme mici și mijlocii, pentru a trece peste restricțiile aduse de pandemie. PNRR au urmărit creșterea competitivității și flexibilitatea afacerilor, precum și sprijin pentru cercetare, dezvoltare și inovare. Investițiile propuse vor favoriza accesul la finanțare pentru start-up-urile inovatoare și pentru IMM-uri, vor sprijini transformarea digitală a administrației de stat, cursuri și consiliere, servicii de consultanță în abilități de management etc. În general, se așteaptă ca investițiile și reformele din PNRR să stimuleze inovația firmelor, contribuind direct la transformarea digitală și sprijinirea recalificării și perfecționarea competențelor în cadrul IMM-uri.

Acum, la peste trei ani de la criza sanitară și la doi ani de la apariția unor alte provocări de natură geo-politică, micile afaceri continuă să supraviețuiască într-un mediu relativ instabil și nepredictibil. Inflația, blocajele de finanțare și creditarea, lipsa unei forțe de muncă corespunzătoare, migrația etc., au măcinat încrederea micilor afaceri și au adus o serie de întrebări, care de multe ori, rămân fără răspuns. În aceste condiții, prezentul articol își propune sa analizeze modul în care sectorul de afaceri a reacționat la criza sanitară și cum măsurile și inițiativele lansate

[2] https://next-generation-eu.europa.eu/index_en

prin PNRR, la nivel național și european, au contribuit la reziliența acestuia. De asemenea, se propune un model statistic de analiză a seriilor de timp (ARDL - Autoregressive Distributed Lag), prin care se susține ideea că, stimularea cifrei de afaceri prin diferite investiții (unele finanțate prin PNRR) poate contribui la creșterea competitivității externe a firmelor (creșterea valorii exportului), pe termen scurt și lung. Aplicarea modelului statistic demonstrează că, în România, atât pe termen scurt, cât și lung, influența volumului cifrei de afaceri asupra exporturilor este una semnificativă.

2. Metodologia studiului

Metodologia propusă în acest articol este prezentată, în mod logic și etapizat, în cele ce urmează:

- Trecerea în revistă a literaturii de specialitate privind reziliența și identificarea principalelor tendințe și abordări ale acestui concept, frecvent utilizat după apariția crizei sanitare;
- Evaluarea nivelului de reziliență la nivelul diferitelor sectoare economice și state membre ale UE, inclusiv în România cu ajutorul unor indicatori specifici: PIB per capita, valoarea adăugată, nr. întreprinderi, forța de muncă (nr. de angajați, volumul de muncă exprimat în număr de ore), valoarea fondurilor structurale alocate prin programe, investiții propuse în PNRR; tipuri de analize: dinamica, analiza structurilor;
- modelarea econometrică și identificarea relației matematic între indicatorii *Exporturi și Cifra de afaceri;* s-a utilizat regresia simplă pe baza datelor statistice lunare (21 de luni, în perioada *ianuarie 2022-septembrie 2023*). Indicatorul *Exporturi* este exprimat în mii euro, iar *Cifra de afaceri în serviciile de piață prestate în principal întreprinderilor* este prezentat în procente. Datele statistice au fost preluate de la Institutul Național de Statistică (nivel național). Cei doi indicatori selectați sunt prezenți în PNRR sub forma unor indicatori de rezultat, măsurile propuse în plan vizând susținerea IMM-urilor în vederea creșterii activităților specifice, inclusiv stimularea exporturilor. Astfel, PNRR, prin alocările financiare și prin reformele implementate, contribuie în mod hotărâtor la revenirea sectorului IMM, susținând, în același timp, competitivitate externă a firmelor. De altfel, analizele realizate la începutul pandemiei (semestrul I 2020), au arătat că pandemia de coronavirus a afectat în mod negativ activitatea firmelor și a determinat reducerea semnificativă a volumului exporturilor/importurilor[3]. Criza economico-financiară s-a suprapus peste cea sanitară, afectând puternic întreaga activitate economică (Iacob, Radu, Dumitru, 2020), iar prin implementarea PNRR, aceste efecte negative au fost diminuate în mode semnificativ și, în multe cazuri, anulate.

3. Analiza literaturii de specialitate

Interesul pentru conceptul de reziliență a cunoscut o creștere rapidă în ultimii ani, ca reacție la creșterea riscurilor la crizele globale și regionale, care testează limitele capacității de adaptare a indivizilor, firmelor și societății în ansamblul ei. Aceste crize au contribuit la o și mai mare implicare a factorilor interesați în gestionarea problemelor climatice, demografice, alimentare și în tranziția digitală. Pentru a gestiona aceste provocări, este important a se înțelege impactul și reacția actorilor implicați/afectați.

Reziliența reprezintă acea abilitate de a face față șocurilor și schimbărilor structurale persistente, în așa fel încât sistemul să devină durabil și rezistent. De asemenea, include și capacitatea de a rămâne sau a reveni la un nivel anterior sau chiar un progres mai ridicat față de un

[3] În primele șase luni ale anului 2020, valoarea exporturilor s-a diminuat în mod accentuat. În luna iunie 2020, soldul activității de plăți externe comerciale a fost de 1321,30 milioane euro. Exporturile s-au diminuat ca urmare a reducerii producției pentru export, gamei reduse de bunuri exportate, prețului și calității bunurilor, etc. S-a constatat că exporturile au scăzut într-un procent mai mare decât importurile, care s-au diminuat cu un procent mai redus. La acel moment, s-a considerat că, și în perioadele următoare, efectele crizei sanitare se vor conjuga cu efectele crizei economico-financiare, fapt ce va afecta situația de ansamblu a sectorului de afaceri.

nivel anterior. Constatăm că nu există o metodologie general acceptată de operaționalizare și măsurare a rezilienței (Bristow și Healy, 2014; Boschma, 2015; Martin și Sunley, 2015), cu toate că în literatura de specialitate, există o multitudine de studii și articole care au în centrul analizei conceptul de reziliență.

Despre reziliență a vorbit pe larg în multe studii și cercetări fundamentale, profesorul MO.AR Gh. Zaman, profesor dr. George Georgescu și profesor dr. Valentina Vasile. Astfel, în studiul intitulat *Resilience to crisis and GDP recovery at county level in Romania* (autori: Zaman, Gheorghe and Georgescu, George), se consideră că un proces de consolidare a rezilienței economice este unul complex, pe termen lung, iar viziunea și conotațiile strategice ar trebui să fie o preocupare cvasipermanentă, integrată în obiectivele reformei modernizarea și implementarea cunoștințelor cele mai recente realizări, în sens larg. Mai mult, în opinia autorilor, problema rezilienței economice se pune nu numai la nivelul unei țări, dar și în cadrul unităților lor teritoriale (regiuni, provincii, județe, rural și zonele urbane etc.). De asemenea, reziliența economică este un concept complex care implică nu numai rezistență la șocurile externe/interne, dar și la recuperarea daunelor sociale și economice, prejudecăților și pierderilor cauzate de aceste șocuri, într-o anumită perioadă, care implicit conduce la caracterizarea procesului prin viteza indicatorului de declin redresare (DST), calculată utilizând creșterea medie anuală a PIB-ului (Zaman Gh., Georgescu G., 2015).

O altă lucrare cu relevanță pentru domeniul analizat este cea intitulată *Conceptual framework of economic resilience and vulnerability at national and regional levels* (Zaman, Vasile, 2014). În aceasta lucrare se propune un cadrul extins de analiză a rezilienței economice. Dintre concluziile importante care se desprind din acest studiu amintim:

- reziliența economică (R) și vulnerabilitatea (V) sunt concepte complexe și interdependente, definind acea capabilitate de revenire în urma șocurilor externe și expunerea la efecte adverse respectiv eveniment;
- R și V necesită abordări complexe, cantitative și calitative, care vizează construirea de indici compoziți la nivel național, regional și micro niveluri;
- R și V necesită sisteme adaptative complexe, ca răspuns la stres și deformare, o nouă examinare a echilibrului și dinamicii economice, o nouă stabilitate a domeniilor și factorilor;
- natura multidimensională a lui R și V trebuie să fie cuplată mai eficient cu competitivitatea globală, parteneriatul public-privat și internațional, coordonare și cooperare, în cadrul durabilității și științelor complexe (Zaman, Vasile, 2014).

În cadrul unei analize la nivel micro, regăsim micile firme private și inițiativa antreprenorială. Activitățile antreprenoriale se arondează unui proces de exploatare și descoperire de oportunități profitabile, fiind una dinamică ce presupune o viziune, schimbare și creație; inovare, o abilitatea de a acționa, de a identifica oportunități și de a-și asuma riscuri.

În condițiile crizelor recente, se discută tot mai des despre reziliența antreprenoriatului și modalitatea în care acesta a reușit să depășească riscurile și amenințările apărute într-un timp extrem de scurt. Din perspectiva trăsăturilor și caracteristicilor antreprenoriale, s-a conturat un model de proces concentrat pe acțiuni și rezultate (Aldrich și Martinez, 2001). Din această perspectivă, reziliența antreprenorială este corelată cu anumite atuuri: flexibilitate, motivație, perseverență și optimism.

Aldrich și Martinez (2001) constată că o gândire antreprenorială este înaintea caracteristicilor individuale și a intențiilor antreprenorilor de a se concentra mai mult pe acțiunile și rezultatele lor. Morris (2002) susține că antreprenoriatul are legătură cu o serie de caracteristici psihologice și sociologice, dar că sustenabilitatea este formată dintr-un mix de diferite modele de comportament. Davidson, Low și Wright (2001) afirmă că trebuie pus un accent deosebit pe problemele comportamentale și cognitive, mai degrabă decât pe caracteristicile personalității.

Reziliența antreprenorială este definită cu ajutorul unui „*set de comportamente*”, după cum urmează:

1. Un antreprenor rezilient este flexibil: London (1993) afirmă că factorul de reziliență este legat de noțiunea de flexibilitate. Potrivit lui Hagevik (1998), o persoană rezilientă este una flexibilă, care vede schimbarea ca pe un proces gestionabil – acestea se simt puternice în condiții de

criză (Cooper et al., 2004), salută schimbările și așteaptă pregătite situațiile nou apărute și/sau neprevăzute. În conformitate cu Green și Campbell (2004), o persoană rezilientă va apela la o serie de strategii pentru a face față unor provocări. Acestea vor căuta soluții până când se vor depăși problemele, iar obstacolele vor fi considerate provocări creative.

2. Un antreprenor rezilient este foarte motivat: reziliența poate fi atinsă prin motivația antreprenorului (McClelland, 1965). Odată ce un obiectiv este atins, atenția se îndreaptă imediat către următorul scop etc., într-un proces de îmbunătățire continuă. O dimensiune a motivației unui antreprenor este dată de nevoia de autonomie (Benard 1995 citat în Cooper et al., 2004), de dorința de a deține controlul asupra propriului mediu și asupra capacității de a influența direct rezultatele.

3. Antreprenorul rezilient este perseverent: reziliența denotă hotărârea de a căuta succesul, în special, atunci când se confruntă cu o provocare majoră (Green și Campbell, 2004). Când mizele sunt mari, antreprenorul nu renunță, având „capacitatea de a reveni" și de a răspunde cu și mai multă energie și concentrare (Cooper et al., 2004).

4. Antreprenorul rezilient este optimist: o componentă a rezilienței este perspectiva de a rămâne pozitiv atunci când apare o provocare majoră (Green și Campbell, 2004). În acest sens, un antreprenor rezilient este dispus să-și asume riscuri (Londra, 1993) și să ia măsuri atunci când rezultatul nu este cunoscut.

În unele studii, reziliența antreprenorială reprezintă „un portofoliu de capabilități" (Manfield & Newey, 2017), iar în altele vizează diverse modele manageriale, inclusiv creșterea performanței afacerii pe fondul unor perturbări externe (Markman și Venzin, 2014). Aceste elemente dovedesc faptul că reziliența este multidimensională (Biggs, 2011; Biggs et al., 2015). Reziliența poate fi transpusă prin capabilități (Manfield și Newey, 2017). Potrivit lui Biggs (2011), elementele definite de vulnerabilitate și adaptare sunt incluse în capacitatea de reziliență la nivel de organizație. Managementul vulnerabilităților și receptivitatea devin, astfel, elemente de adaptare la situații aflate în schimbare. Durabilitatea și competitivitatea mențin performanțele pozitive ale unui antreprenor.

Antreprenoriatul este întotdeauna legat de ideea de afacere, de un proces care transformă aceasta idee într-o afacere profitabilă. Unele afaceri sunt mai afectate de influențele externe, de crizele și de șocurile globale decât marile companii, cu toate că se discută de o adaptabilitate mai mare a lor. Reziliența unei afaceri este redată în literatura de specialitate ca un proces de supraviețuire prin minimizarea vulnerabilităților, recuperarea rapidă, atingerea unei durabilități și dezvoltarea de noi capacități într-un mediu provocator. Sintetic, sunt prezentate în *tabelul 1* definiții relevante ale conceptului de reziliență a unei afaceri identificate în literatura de specialitate.

Tabelul 1

Analiza literaturii de specialitate privind reziliența sectorului antreprenorial

Autorul/Anul	*Definiție*
Acquaah et al., 2011	Capacitatea de a persista în a face față schimbărilor importante din mediul economic; abilitate de a rezista distrugerii și/sau evenimentelor catastrofice, utilizând diferite strategii.
Adnan et al., 2016	Abilitatea de a susține veniturile și strategiile de dezvoltare și de a promova spiritul social al datoriei, în ciuda barierelor social și culturale (antreprenoriatul feminin).
Akgün & Keskin, 2014	Capacitatea de a absorbi șocurile, de a dezvolta răspunsuri la situații specifice, de a se angaja în activități transformative de capitalizare distructivă.
Aleksić et al., 2013	Abilitatea de a rezista sistematic discontinuităților, alături de cea de adaptare la noile condiții de risc.
Alonso & Bressan, 2015	Abilitatea de a supraviețui, de a se adapta și de a prospera în ciuda provocărilor apărute.
Amann & Jaussaud, 2012	Capacitatea de a întreprinde acțiuni robuste și transformatoare, specifice situației, atunci când se confruntă cu evenimente neașteptate și complexe, care au potențialul de a pune în pericol supraviețuirea și performanța pe termen lung.
Sanchis & Poler, 2014	Capacitatea de a rezista discontinuităților sistemice și de a se adapta la noile medii de risc, de adaptare la riscuri, de a face față întreruperilor și de a crea

	avantaje față de concurenții mai puțin adaptabili.
Ates & Bititci, 2011	Capacitatea de a supraviețui, adapta și crește în condițiile unor turbulențe sau crize.
Biggs et al., 2015	Capacitatea de a supraviețui, de a-și menține performanțele și veniturile, de a se adapta la provocări, prin minimizarea restricțiilor externe (crize, dezastre etc.).
Branzei & Abdelnour, 2010	Un mecanism de adaptare pozitivă și de generare de venituri pentru a face față situațiilor dificile.
Burnard & Bhamra, 2011	Abilitatea de a rezista sistematic discontinuităților și de a se adapta noilor riscuri din mediu.
Carvalho et al., 2016	Capacitatea de a rezista la schimbări neașteptate, discontinuități și riscuri de mediu.
Castellacci, 2015	Abilitatea de a se adapta la schimbările în mediu economic și instituțional.
Cheese & Cheese, 2016	Abilitatea de a manageria vulnerabilitățile și răspunsurile adaptative la un mediu turbulent.
Chiesi, 2014	Abilitatea de a supraviețui, adapta și crește în condițiile unei recesiuni globale.
Conz et al., 2017	Puterea de a se regenera prin strategii inovative atunci, când se confruntă cu evenimente nepredictibile.
Tengeh, 2016	Supraviețuire, creșterea și rezistența în ciuda unui mediu de afaceri ostil, așa cum este în timpul unei instabilități politice, economice și sociale.
Tognazzo et al., 2016	Capacitatea de a reveni, de a rezista și de a menține funcțiile în fața crizei economice.
Strategic Foresight Report – 2020	Reziliența este definită nu numai drept o abilitate de a rezista și de a face față provocărilor, ci și de a trece prin tranziție, într-o manieră durabilă, echitabilă și democratică.

Sursa: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/23311975.2021.1938347.

Există o serie de factori care pot influența reziliența antreprenorială. Astfel, din exemplele de bună practică parcurse, amintim aici un studiu de caz din domeniul textile-îmbrăcăminte care a identificat mai mulți factori-cheie ai rezilienței antreprenoriale, grupați în trei mari categorii (Rudrajeet Pal, Håkan Torstensson, Heikki Mattila, 2014):

- inventivitatea (resurse materiale, resurse financiare, sociale, colaborările și alte resurse intangibile),
- competitivitatea (flexibilitate, redundanță a resurselor, robustețe, creare de rețele),
- învățarea/cultura (leadership și luarea rapidă a deciziilor de top-management, colectivitatea și sensul, bunăstarea angajaților). Deținerea acestor atuuri este o condiție necesară, dar nu suficientă pentru consolidarea rezilienței afacerilor.

In concluzie, în literatura de specialitate, au fost identificați o serie de factori care pot influența reziliența antreprenorială: inventivitatea, competitivitatea, învățarea etc. În general, antreprenoriatul este corelat cu ideea de afacere, fiind un proces care transformă aceasta idee într-o acțiune profitabilă. Afacerile sunt afectate, în special, de influențele externe, de crizele și de șocurile globale, și într-o proporție mai mare decât marile companii.

Reziliența unei afaceri este prezentată în literatura de specialitate ca un proces de supraviețuire prin minimizarea vulnerabilităților, recuperarea rapidă, atingerea unei durabilități și dezvoltarea de noi capacități într-un mediu provocator. În timpul crizei sanitare, afacerile s-au confruntat cu o serie de constrângeri emergente, fiind determinate să găsească noi modalități de adaptare, de a recombina resursele existente și, în același timp, să caute soluții pentru redefinirea modelul de afaceri.

Antreprenorii au fost nevoiți să adopte o mentalitate pozitivă, optimistă, perseverentă și eficace, pentru a face față adversității. IMM-urile orientate spre creștere sunt flexibile și inovative, dar, cu toate acestea, ele trebuie susținute prin programe, strategii și instrumente financiare (granturi, microgranturi etc.), fiind necesară o stimulare a afacerilor prin dezvoltarea de piețe de desfacere.

4. Reziliența micilor afaceri în Uniunea Europeană

4.1. Reziliența sectorului IMM

În prima parte a crizei sanitare, impactul economic și social asimetric al pandemiei de COVID-19 a ridicat îngrijorări cu privire la creșterea divergentă a PIB-ului total și per capita în statele membre, punând în pericol buna funcționare și stabilitatea UE și, în cele din urmă, reducând perspectivele de creștere pe termen lung.

Astfel, analiza evoluției PIB-ului total în anul 2020 față de 2019 arată că cele mai mari scăderi le-au înregistrat Spania (-11,6%), Malta (-10,1%), Grecia (-9,1%), Italia (-8,5%) și România (-8,4%), Portugalia (-8,4%) și Austria (-7%). În majoritatea acestor țări, există o contribuție mare a turismului la PIB, sector care a fost puternic afectat de măsurile de stopare a deplasărilor de persoane în scop recreativ (și nu numai).

Pentru a facilita un cadrul de acțiune pentru combaterea efectelor crizei sanitare, în luna martie 2020, Comisia propune redirecționarea Fondurilor Structurale și de Investiții (ESI) din cadrul politicii de coeziune către Inițiativa pentru investiții, ca reacție la apariția și infectarea rapidă cu coronavirus (CRII), cu intenția de a răspunde celor mai urgente nevoi legate de cheltuielile cu asistența medicală, de sprijinul pentru IMM-uri și de șomajul parțial. Circa opt miliarde de euro din pre-finanțare nu va fi returnată și va asigura injecții de lichiditate în statele membre pentru proiecte legate de criză.

Statele membre au putut accesa resursele adaptându-și Programele Operaționale existente printr-o procedură simplificată și accelerată și beneficiind de o anumită flexibilitate pentru realocarea directă a finanțării. De asemenea, în această perioadă s-a deblocat un miliard de euro din Fondul European pentru Investiții Strategice (FEIS) cu scopul de a servi drept garanție pentru Fondul European de Investiții (FEI) în vederea sprijinirii întreprinderilor mici afectate de impactul economic al pandemiei de COVID-19. Această garanție a stimulat băncile din UE să acorde împrumuturi de capital circulant în valoare de până la opt miliarde de euro către aproximativ 100.000 de IMM-uri.

Referitor la IMM-urile din UE-27, cele mai multe IMM-uri sunt încadrate în categoria 0-49 angajați (98,9% din totalul IMM-urilor), acestea având 48,4% din numărul persoanelor angajate și 35,3% din valoarea adăugată.

În anul 2018, în UE-27 erau active 20.966.086 firme cu 0-9 angajați, acestea ajungând în anul 2019 la 21.312.453 firme. În anul crizei pandemice, numărul firmelor cu până la 9 angajați s-a redus la 21.044.884 firme. Reziliența se obține în anul 2021, când numeric, aceste firme ajung la valoarea de 21.145.311 firme active. Anul 2022 aduce o creșterea a numărului de firme mici cu mult peste valorile din anii 2018 și 2019, ajungând la 21633373 firme mici.

Micro-întreprinderile au înregistrat în timpul pandemiei (2019-2020) o pierdere de 267.569 firme (-1,26%) (de la 21,31 milioane firme la 21,04 mil.). În anul 2021, micro-întreprinderile cunosc un proces de revenire, numărul acestora înregistrând o creștere de 0,47% față de anul 2020, dar sub nivelul celui înregistrat în anul 2019 (-0,78%).

În anul 2022, se atinge nivelul valorii indicatorului existentă înainte de introducerea restricțiilor sanitare (în cazul firmelor cu până la 9 salariați), acestea ajungând la un număr de 21,63 milioane firme, cu 320.920 firme mai mult decât în anul 2019 (+1,51%). Se poate spune că implicarea Comisiei Europene prin fondurile alocate de susținere a procesului de reziliență a acestui sector a avut un efect pozitiv. De asemenea, această revenire reprezintă și efectul cumulat al implicării guvernelor naționale în reducerea impactului crizei sanitare.

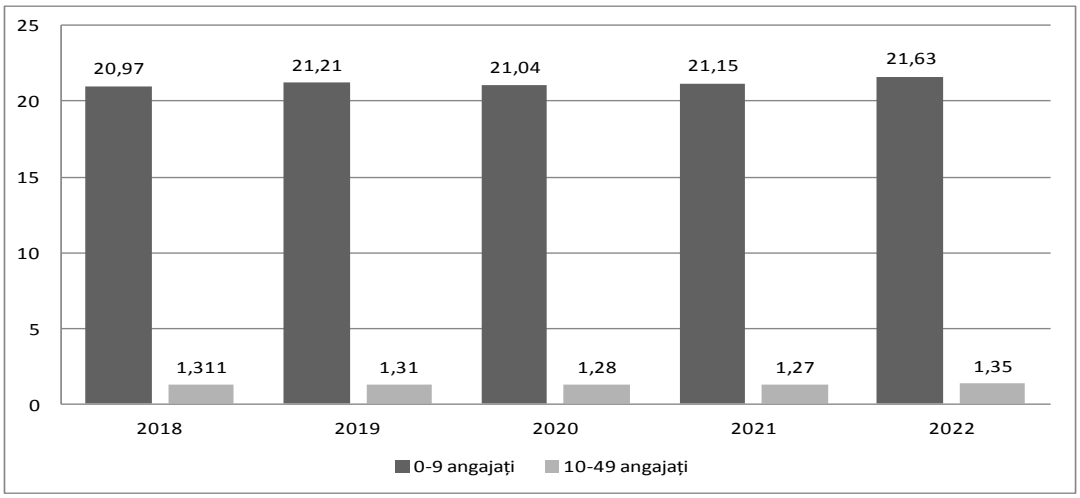
În ceea ce privește firmele cu până la 50 de salariați, acestea au înregistrat un proces de diminuare numerică, de la 1,31 mil. firme în anul 2019 la 1,27 mil. firme în anul 2021 (-2,83%). În anul 2022, se atinge nivelul indicatorului existent înainte de criza sanitară, înregistrându-se o creștere de 5,35%, comparativ cu anul 2020 (o creștere mai mare comparativ cu firmele de până la 10 salariați). Această categorie de firme și-a revenit mai greu, dar valorile indicatorilor au fost mai mari comparativ cu cele ale firmelor cu până la zece salariați.

Astfel, se constată că, la începutul anului 2020, IMM-urile s-au confruntat cu o perioadă caracterizată de o puternică incertitudine, fapt ce a condus la închiderea masivă a acestora sau intrarea în insolvență, în special, din cauza lipsei de capital circulant. Mai mult, după relaxarea condițiilor restrictive, în prima parte a anului 2021, IMM-urile au avut de înfruntat dificultăți importante de angajare a unor noi salariați, concomitent cu provocările determinate de trecerea rapidă printr-o tranziție către economia digitală și durabilă.

Reziliența micilor firme are loc în anul 2021 (fără a atinge nivelul din anul 2019), iar în anul 2022, refacerea este completă (peste nivelul din anul de dinainte de începerea crizei).

Figura 1

Evoluția numărului de micro-întreprinderi în UE-27 (nr. firme; milioane unități)

Sursa: Prelucrări ale autorilor, date Eurostat.

4.2. Reziliența pe sectoare de activitate în Uniunea Europeană

Contribuția sectorului IMM la economia UE este una importantă. Astfel, în anul 2021, IMM-urile au contribuit cu mai mult de 50% la valoarea adăugată generată de șase din cele 14 ecosisteme industriale pe care Comisia Europeană le monitorizează în mod regulat și anume: **a)** „industriile culturale și creative" (57% din valoarea adăugată totală a ecosistemului), **b**) „economie socială și securitate civilă" (61%), **c)** „retail" (61%), **d)** „turism" (63%), **e)** „textile" (65%), **f)** „construcții" (72%), **g**) „sănătate" (29%), **h**) „electronică" (33%), **i)** „energie din surse regenerabile" (34%), **j)** „aerospațial și apărare" (35%).

În anul 2020, în economia nefinanciară a UE activau 23,3 milioane de IMM-uri, contribuind cu peste jumătate din valoarea adăugată totală (52%, 3,4 trilioane euro). În acest sector erau angajate 82 de milioane de persoane (2020), reprezentând 64% din totalul angajaților. Peste jumătate dintre aceștia erau angajați în trei activități economice: sectorul comerțului distributiv (19,9 milioane de oameni, 26% în micro și 20% în întreprinderi mici), producție (15,3 milioane de oameni, 14% și 32%) și construcții (11,2 milioane, 15% și 8%).

Pandemia a afectat valoarea adăugată generată de IMM-urile din UE-27, determinând o scădere cu 5,5% (anul 2020 comparativ cu 2019). De asemenea, ocuparea a cunoscut o diminuare de 3,0%.

În anul 2021, se constată că IMM-urile din UE-27 au înregistrat o ușoară recuperare, valoarea realizată de sector crescând cu 8,0%, în timp ce ocuparea a crescut cu 0,5%. Această diferență relativ mare între creșterea valorii adăugate și ocuparea forței de muncă din anul 2021 a fost determinată, în principal, de doi factori:

- în primul rând, valoarea adăugată a IMM-urilor este măsurată în prețuri curente și, ca urmare, creșterea acesteia în anul 2021 a reflectat parțial și creșterea inflației;

• programele destinate diminuării efectelor crizei Covid-19 puse în aplicare de guverne și de către Comisia Europeană în anul 2020 au avut efecte în anul 2021 (în special, cele care au sprijinit menținerea forței de muncă în activitate).

Revenirea indicatorului valoarea adăugată a fost asociată cu creșterea limitată a numărului de locuri de muncă în anul 2021. Între timp, spre deosebire de 2020, întreprinderile mari din UE-27 s-au descurcat mai bine decât cele mici și mijlocii în anul 2021.

Deși valoarea adăugată totală generată de IMM-uri a crescut în anul 2021, fiind cu 2,1% mai mare decât în 2019, nu toate IMM-urile și-au revenit. IMM-urile care au înregistrat scădere au fost din domeniile: „servicii de cazare și alimentație" (-9,2%), „transport și depozitare" (-2,3%), „comerțul cu ridicata și cu amănuntul" (-1,3%) și „servicii administrative și suport" (-0,3%).

Sectorul „intensiv în cunoștințe" a raportat o creștere a valorii adăugate a IMM-urilor, a ocupării forței de muncă și a numărului de firme în perioada restricțiilor pandemice (2019 – 2021). În același timp, sectorul caracterizat prin „intensitate scăzută a cunoștințelor" a înregistrat o scădere la toți indicatorii analizați.

4.3. Forța de muncă - analiza rezilienței pe sectoare economice

Prin restricțiile impuse, criza sanitară a afectat ocuparea forței de muncă din IMM-uri. Principalele efecte s-au concretizat în reducerea volumului de muncă (exprimat în număr de ore) și pierderea locurilor de muncă. Estimările au arătat că, la începutul pandemiei, la nivel mondial, ponderea angajaților afectați de criza sanitară a fost de 72,3%; pe grupe de gen, se constată că numărul femeilor ocupate și afectate de pandemie a crescut de la 32% la 49%.

Prezentăm în continuare o analiză pe sectoare a efectelor concrete ale crizei sanitare în UE-27, urmărind, în special, nivelul de reziliență al acestora. Indicatorul analizat este numărul de ore lucrate de angajații unei firme.

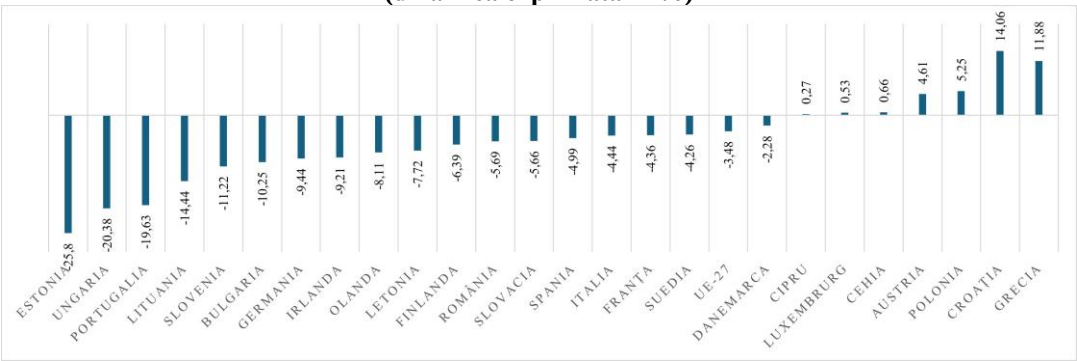
4.3.1. Agricultura, silvicultură și pescuit

În sectorul *Agricultură, silvicultură și pescuit*, se constată că, în anul 2020 comparativ cu 2019, din cele 27 de state membre, nouă țări au înregistrat creșteri ale numărului de ore lucrate de salariații angajați în sectorul agricol. Per ansamblu, în Uniunea Europeană, s-a înregistrat o scădere cu -2,07% a numărului de ore lucrate în 2020 față de anul 2019. Țările care au avut cele mai mari scăderi sunt: Estonia (-12,13%), Lituania (-11,84%), Slovacia (-5,87%), România (-5,67%) și Germania (-5,67%). În același timp, au fost raportate creșteri ale numărului de ore lucrate în agricultură în Austria (+5,84%), Polonia (+3,91%), Danemarca (+2,77%) și Croația (+2,31%) (figura 2).

Reziliența: În anul 2022, doar câteva țări au reușit să atingă nivelul înregistrat înainte de pandemie (2022 vs. 2019): Croația (+14,06%), Grecia (+11,88%), Polonia (+5,25%), Austria (+4,61%), Cehia (0,66%) și Luxemburg (0,53%). Majoritate țărilor nu au reușit o revenire la valoarea din 2022. Cele mai puțin reziliente state sunt Estonia (-25,8%), Ungaria (-20,8%), Portugalia (-19,63%), România (-5,69%). La nivelul UE-27, reziliența angajării în sectorul Agricultură-silvicultură-pescuit (număr ore lucrate) nu a fost atinsă în 2022 raportat la anul 2019. (-3,48%).

Figura 2

Persoane ocupate în sectorul Agricultură, silvicultură și pescuit (ore-lucrate) (2022 vs. 2019) (dinamică exprimată în %)

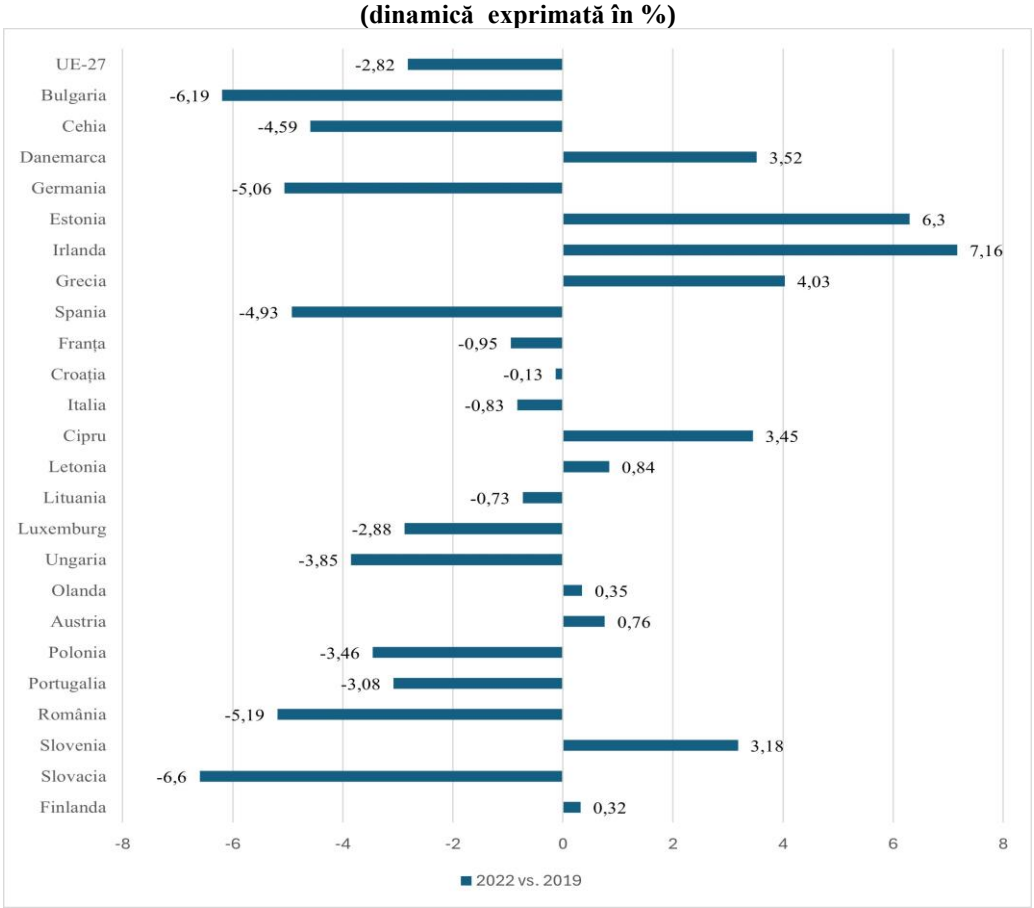
Sursa: Prelucrări ale autorilor, date Eurostat.

4.2. Industrie

În *Industrie*, în anul 2022, reziliența nu a fost atinsă, numărul de ore lucrate înregistrând o scădere de -2,82%, majoritatea țărilor înregistrând pierderi (2022 vs. 2019). Numărul de ore lucrate a scăzut de la 57.039.165 mii de ore în anul 2019 la 55.428.004 mii de ore lucrate în 2022 (figura 3). Cele mai mari scăderi înregistrate la indicatorul *persoane ocupate* au fost înregistrate în Slovacia (-6,6%), Bulgaria (-6,19%), România (-5,19%) etc. În același timp, Irlanda a înregistrat o redresare de +7,16%, Estonia (+6,30%), Grecia (+4,03%). Din cele 27 de state membre ale UE, mai mult de jumătate nu au atins reziliența (15 state).

Figura 3

Persoane ocupate în sectorul Industrie, în UE-27 (număr de ore lucrate) – 2022 vs. 2019 (dinamică exprimată în %)

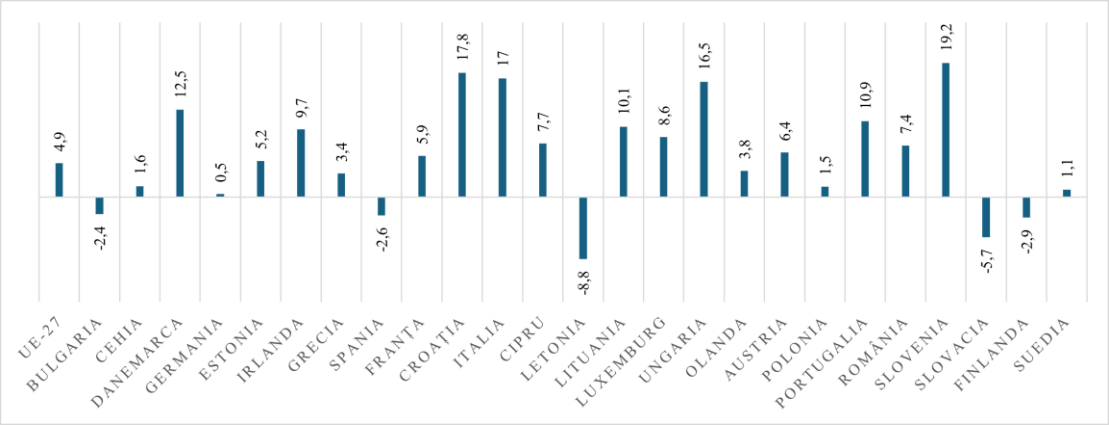
Sursa: Prelucrări ale autorilor, date Eurostat.

4.3. Construcții

Sectorul *Construcții* a înregistrat o creștere a numărului total de ore lucrate în anul 2022 față de 2019 de 4,9%. Majoritatea SM au atins reziliența în anul 2022 comparativ cu anul 2019 (figura 6). Țările care nu au reușit să fie reziliente sunt: Slovacia (-5,7%), Franța (-2,9%) și Letonia (-8,8%), Cele mai mari creșteri s-au raportat în Croația, Slovenia și Lituania.

Figura 4

Evoluția numărului de angajați în sectorul Construcții (număr de ore lucrate) – 2022 – 2019 (dinamică exprimată în %)

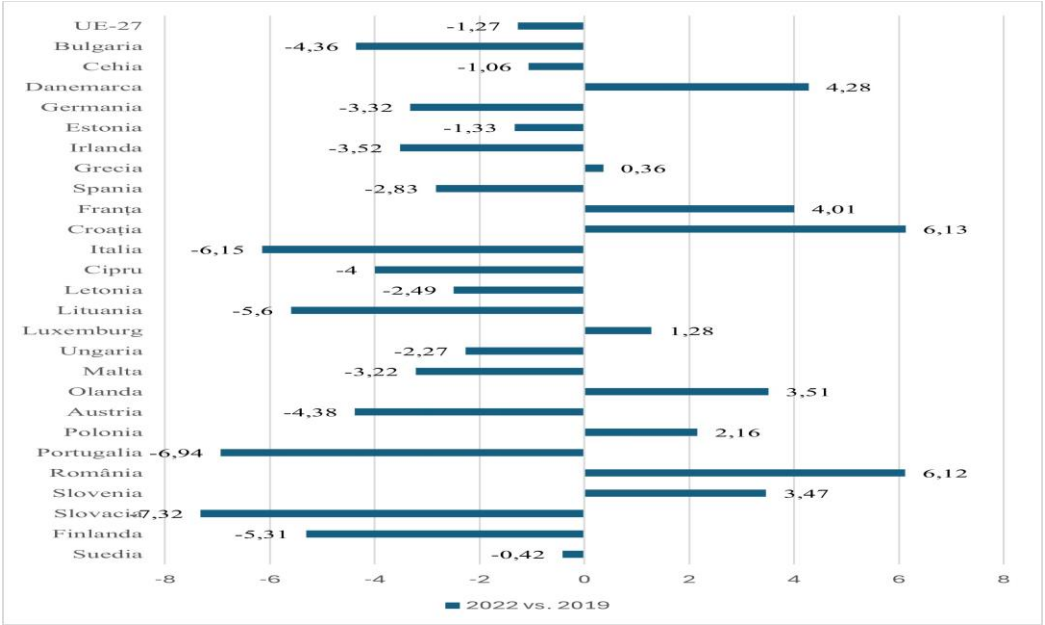
Sursa: Prelucrări ale autorilor, date Eurostat.

4.4. Comerț, transporturi, turism și catering

Acest sector a fost unul dintre cele mai afectate sectoare economice în timpul pandemiei. Astfel, în anul 2020, la nivelul UE-27, sectorul a înregistrat o scădere de -11%. În anul 2022, cele mai multe state membre nu au atins reziliența. La nivelul UE-27 s-a înregistrat o scădere medie de -1,27%. Totuși, există state care au recuperat pierderile înregistrate în pandemie, creșterea fiind de 6,12%, respectiv 6,13% în România și Croația, Franța cu 4%, Danemarca cu 4,18% (figura 5).

Figura 5

Comerț, transporturi, turism și catering în UE-27, 2022 vs. 2019 (dinamică exprimată în %)

Sursa: Prelucrări ale autorilor, date Eurostat.

5. Instrumente de susținere a rezilienței IMM-urilor în UE

5.1. Aspecte generale

Potrivit *Raportatului anual de sinteză privind punerea în aplicare a instrumentelor financiare în 2020*, instrumentele financiare care au sprijinit firmele mici și mijlocii (IMM-uri), dar și alți beneficiari, s-au ridicat la un total de 29 de miliarde euro în anul 2020. Circa 21,6 miliarde euro (din care șapte miliarde euro pentru capital de lucru) au provenit din Fondurile Structurale și de Investiții Europene (ESIF) și au susținut 478.000 de euro, din care 375.000 de microîntreprinderi .

Instrumentele financiare au furniza investiții în politica de coeziune într-un mod flexibil și eficient din punct de vedere al costurilor și au atras investiții suplimentare. În timpul crizei coronavirus, au sprijinit rapid întreprinderile mici ca să supraviețuiască și să-și păstreze angajații. Pentru perioada 2021-2027, statele membre și regiunile au avut și mai mult instrumente financiare și beneficii. Acestea au ajutat semnificativ firmele ca să facă față efectelor economice ale crizei.

Instrumentele financiare precum capitalul propriu și datoria, garanțiile pentru împrumuturi, capitalul de risc și facilitățile de partajare a riscurilor au reprezentat modalități eficiente de utilizare a resurselor politicii de coeziune.

Resursele financiare alocate din *Fondul european de dezvoltare regională* au oferit ajutor sub formă de produse financiare precum împrumuturi, garanții și capitaluri proprii. Comparativ cu 2019, 365.000 de IMM-uri au primit sprijin prin instrumente financiare.

Instrumentele financiare s-au dovedit a fi un atu, în special datorită flexibilității suplimentare oferite de Inițiativa de Investiții de Răspuns la coronavirus (CRII și CRII+), care determină statele membre o mai bună adaptare la nevoile în schimbare ale beneficiarilor. O altă caracteristică cheie a instrumentelor financiare a fost efectul lor de levier, care a determinat atragerea de investiții suplimentare din partea investitorilor privați sau publici.

În anul 2022, a fost lansat un nou „pachet de ajutoare" pentru reziliența sectorului de faceri. Acest pachet a reprezentat un instrument de răspuns la faptul că sectorul nu înregistra reziliența programată.

Acest pachet de susținere a IMM-urilor a constat în:

1. *Combaterea întârzierii plăților* - s-a încercat asigurarea fluxului de numerar destinat combaterii întârzierii plăților. Creșterea costurilor cu energia și materiile prime a condus la un număr mare de facturi plătite cu întârziere. Directiva UE privind întârzierea plăților (aflată în vigoare de peste 10 ani) nu mai era adecvată noilor provocări din piață. Plățile întârziate au afectat lichiditatea IMM-urilor determinând multe falimente. Pin modificarea Directivei privind întârzierea plăților s-au stabilit plafoane pentru plățile sectorului public, o aplicare mai strictă a sancțiunilor și obligații de monitorizare, fiind un instrument eficient de soluționare a litigiilor și mediere a prevenirii abuzurilor și practicilor neloiale. Pentru a monitoriza plățile la nivelul UE, s-a constituit Observatorul privind întârzierea plăților, în scopul identificării problemelor apărute.

2. *Facilitarea activităților comerciale pe Piața Unică*. Sarcina administrativă a reprezentat o problemă majoră pentru IMM-uri (în medie, o compania cheltuie 1 euro per angajat pentru a se conforma unei obligații de reglementare, o întreprindere mijlocie cheltuie în jur de 4 euro și o afacere de dimensiuni mai mici până la 10 euro/angajat). Antreprenorii au avut nevoie de o legislație clară și facil de implementat. Birocrația și costurile suplimentare au afectat sustenabilitate activității firmelor. În acest sens, s-a stabilit un pachet unic de reguli fiscale pentru afacerile din UE, care să ofere un cadru comun de reglementare în scopul reducerii birocrației și a costurilor de conformitate și pentru stimularea creșterii locurilor de muncă/investițiilor. Un potențial ridicat de redresare a fost identificat în așa-zisa economie digitală. Astfel, s-a constatat că un acces online la informații, proceduri și servicii de asistență ar putea contribui la dezvoltarea afacerilor, la economii de timp și chiar la reducerea costurilor.

3. *Facilitarea de redresare și reziliență*

Prin Facilitatea pentru redresare și reziliență s-a pus la dispoziția IMM-urilor fonduri importante pentru ecologizare, digitalizarea și perfecționarea competențelor. Au fost alocate, la nivelul UE, circa

44 de miliarde de euro pentru măsuri de sprijinirea directă a IMM-urilor prin Planurile Naționale de Redresare și Reziliență. La acestea s-au adăugat 109 miliarde de euro sub formă de împrumuturi sau suport pentru capitalurile proprii. Programul InvestEU sprijină IMM-urile să acceseze împrumuturi și fonduri europene. Sunt mobilizate circa 370 de miliarde de euro în investiții, garanții pentru solvabilitate, reducerea riscurilor etc. După lansarea acestei facilități, au fost identificate obstacolele în finanțarea IMM-urilor (de ex., la achizițiile publice). În aceste condiții, IMM-urile s-au confruntat frecvent cu lipsa angajaților calificați și cu concurența marilor companii.

4. *Linii de lichiditate dedicate pentru bănci*: oferirea de sprijin pentru IMM-uri și pentru întreprinderi cu capitalizare medie sub formă de capital circulant, în valoare de până la 10 miliarde de euro.

5. P*rograme dedicate achiziționării de titluri de valoare garantate cu active*: pentru a le permite băncilor să transfere portofoliile de risc ale creditelor acordate IMM-urilor, mobilizând până la 10 miliarde de euro;

6. *Finanțarea proiectelor* din sectorul sănătății în valoare de până la 5 miliarde de euro.

7. *Instrumente de siguranță pentru situații de urgență*. Acesta a vizat concomitent sprijinirea instituțiilor publice, a întreprinderilor și a ocupării forței de muncă, diminuând, astfel, consecințele imediate ale crizei. Pachetul integral în valoare de 540 de miliarde de euro a constat în: un instrument temporar în valoare de 240 de miliarde de euro destinat costurilor medicale directe și indirecte legate de pandemia de Covid-19 (din februarie 2020). Susținerea financiară a firmelor prin intermediul Băncii Europene de Investiții – cu o finanțare în valoare de 200 de miliarde de euro, susținută printr-un fond de garantare paneuropean (cu caracter temporar), pentru sprijinirea întreprinderilor, în special a IMM-urilor care se confruntă cu deficite de lichiditate.

8. *Programul SURE* – care sprijină financiar temporar pentru atenuarea riscurilor de șomaj într-o situație de urgență: 100 de miliarde de euro pentru a finanța, la cerere, creșterea cheltuielilor publice naționale pentru schemele de șomaj tehnic și alte scheme similare, precum și, ca măsură auxiliară, pentru anumite măsuri legate de sănătate, în special la locul de muncă. Instrumentul ar fi gestionat de Comisie și sar supune normelor financiare ale UE. Programul SURE are forma unei scheme de creditare la baza căreia stă un sistem de garanții în valoare de 25 de miliarde de euro, acordate statelor membre din bugetul Uniunii Europene.

5.2. Planurile Naționale de Redresare și Reziliență și mediul de afaceri în statele membre

Prezentăm, în continuare, succint, câteva exemple de susținere a mediului de afaceri prin PNRR (fiecare stat membru, prin planul propriu, a stabilit măsurile și resursele destinate susținerii IMM-urilor – suplimentar de acțiunile luate la nivelul UE).

Austria

În Austria, Planul Național de Redresare și Reziliență prezintă un buget de 4,5 mld. euro, din care 42 milioane euro sunt destinate susținerii IMM-urilor. Domeniile IMM finanțate sunt: construcțiile durabile (1,5 miliarde euro), construcții digitale (1,8 miliarde euro), structuri bazate pe cunoștințe (900 milioane euro) și construcții echitabile (295,7 milioane euro). Sprijinul financiar total nerambursabil din partea UE a fost de 3,5 miliarde euro; circa 59% din PNRR sprijină obiective climatice și 53% promovează tranziția digitală. Planul include reforme și investiții în dezvoltarea competențelor digitale, cu un buget total de circa 373 milioane de euro. Măsurile care vizează provocările legate de educație (echipamente IT pentru cel puțin 80.000 de elevi/an) au un buget de 172 milioane euro. În ceea ce privește recalificare și perfecționare forței de muncă, se urmărește îmbunătățirea competențelor și formare specifică în domeniul TIC, în special pentru șomeri (are un buget alocat de 202 milioane euro). PNRR sprijină măsuri care vizează digitalizarea afacerilor, dezvoltarea tehnologiilor avansate și investițiile digitale în cercetare și dezvoltare (buget de 393,2 milioane de euro).

Belgia

În Belgia, PNRR este structurat pe șase axe strategice, dintre care 49,6% din cheltuieli sunt destinate obiectivelor climatice. IMM-urile au alocări în valoare de 176 milioane euro. Circa 13% din cele 5,9 miliarde euro din PNRR sunt alocate proiectelor de cercetare și dezvoltare în tehnologii, urmărind consolidarea și valorificarea excelenței (de ex., medicina nucleară, spațială și aeronautica, inteligență artificială etc.). Prin PNRR se alocă circa 900 mil. euro pentru consolidarea digitală, lingvistică și competențele tehnice ale grupurilor vulnerabile, locuri de muncă și pentru persoanele tinere; de asemenea, urmărește incluziunea socială și facilitarea accesului la piața muncii). Climatul de afaceri s-a deteriorat în sectorul serviciilor pentru afaceri (februarie 2022), după ce a fost înregistrată o îmbunătățire în ianuarie 2022 (totuși, situația a devenit mai bună în comerț și industria construcțiilor. Robotica industrială și cercetare ecosistemele sunt domenii reziliente. Acestea s-au adaptat transformărilor inovatoare și au condus la dezvoltarea economică națională.

Bulgaria

PNRR are o alocare de 6,6 miliarde de euro în granturi. Acesta este structurat în jurul a patru piloni: Inovare, Economie Verde, Conectare și Piața. PNRR mai include măsuri în domenii precum decarbonizarea economiei, educație și competențe, cercetare și inovare, industrie inteligentă, eficiență energetică, agricultura durabilă, conectivitate digitală, incluziune socială si asistenta medicala. Proiectele din Plan acoperă întreaga perioadă. Fondul destinat „Tranziției verzi" prevede furnizarea de suport pentru optimizare și implementarea soluțiilor de mediu și tehnologizarea IMM-urilor din sectorul intensiv, implementarea unor soluții și tehnologii de mediu pentru IMM-uri din sectoarele intensive de carbon. Un alt fond oferă suport pentru implementarea soluțiilor destinate digitalizării („Computerizare" și „Conectivitate") și pentru implementarea măsurilor de asigurare corespunzătoare a securității cibernetice a întreprinderilor. Fondul sprijină crearea de centre de inovare digitală, completând dezvoltarea Rețelei europene a centrelor de inovare prin înființarea rețelei regionale și locale. Provocările IMM-urile s-au accentuat în timpul pandemiei de COVID-19. IMM-urile nu dețin tehnologii de înaltă performanță și nici digitalizare. Prognozele diferitelor organizații și instituții financiare naționale și internaționale vizează o creșterea economică plasată în intervalul 3,8%-4,6% (după anul 2022). Se urmărește actualizarea cadrului strategic al sectorului industrial și construirea unui mecanism pentru atragerea investițiilor industriale; de asemenea, introducerea unui program de sprijin public pentru dezvoltarea parcurilor industriale şi îmbunătățirea conectivității lor. Reformele prevăd modificări ale cadrului național de reglementare pe care Guvernul îl susține pentru atragerea de investiții și dezvoltare industrială.

Cipru

Alocarea financiară prin PNRR pentru firmele cipriote a fost în valoare de 328 milioane euro. Circa 10% din alocarea totală prin PNRR este destinată sprijinirii reziliței, inovării și competitivității IMM-urilor. Reziliența este susținută prin măsuri care vizează îmbunătățirea mediului de afaceri (de ex., Legea Societăților, un mecanism de creare a unui sistem informatic integrat pentru Registrul Societăților etc.). Inovarea este susținută prin finanțarea programelor și schemelor de finanțare pentru absorbția tehnologiei digitale în IMM-uri. Competitivitatea firmelor este susținută prin: investiții pentru diversificarea economiei și consolidarea valorii adăugate a sectorului turistic, crearea unui „Regulatory Sandbox" pentru a permite FinTech să experimenteze produse noi într-un mediu de reglementare favorabil; furnizarea de servicii de consultanță personalizate pentru IMM-uri; crearea unei Agenții Naționale de Promovare și sprijin financiar pentru activități de producție industrială și de prelucrare a alimentelor. În general, PNRR contribuie la diversificarea afacerilor și la competitivitate lor.

Cehia

Alocarea prin PNRR destinată firmelor a fost de 1.083 milioane euro. PNRR include un pachet de măsuri care vizează un sprijin direct sectorului de afaceri, cu accent pe dezvoltarea sectorului de micro-întreprinderi. Scopul este acela de a facilita digitalizarea și adoptarea noilor

tehnologii de către firme mici și mijlocii. În plus, planul urmărește creșterea competitivității și flexibilitatea afacerilor, precum și sprijin pentru cercetare, dezvoltare și inovare. Investițiile propuse vor favoriza accesul la finanțare pentru start-up-urile inovatoare și pentru IMM-uri. Se va sprijini transformarea digitală a IMM-urilor, a administrației de stat, oferind IMM-urilor și start-up-urilor formare și consiliere, servicii de consultanță în abilități de management. În general, se așteaptă ca investițiile și reformele să stimuleze inovația firmelor, contribuind direct la transformarea digitală și sprijinirea recalificării și perfecționarea competențelor în IMM-uri.

Danemarca

În Danemarca, PNRR alocă IMM-urilor circa 450 milioane euro. Planul conține măsuri destinate rezilienței IMM-urilor. De exemplu, componenta digitalizare conține o măsură de promovare a digitalizării IMM-urilor prin prelungirea programului „IMM-uri: Digital", oferind subvenții pentru digitalizarea afacerilor. Această schemă vizează, de asemenea, să ajute întreprinderile mici, depășind barierele din calea investițiilor și extinderea utilizării noilor tehnologii avansate, precum și soluții de comerț electronic. Aceste măsuri pot ajuta întreprinderile, în special IMM-urile, să-și crească exportul de bunuri și servicii pe piața internă. Este susținută infrastructura digitală modernă și interoperabilă, care să ofere IMM-urilor un acces mai bun la infrastructura digitală. Mai mult, extinderea internetului de foarte mare viteză și acoperire în bandă largă în zonele în care nu există astfel de conexiuni; de asemenea, creșterea potențialului de conectare a IMM-urilor la economia digitală. Planul oferă, de asemenea, noi posibilități pentru IMM-uri, de participare a acestor la activități de cercetare și dezvoltare în domeniul climatic, extinzând astfel baza proprie de inovare. Se așteaptă ca activitățile de cercetare și dezvoltare să aibă o influență pozitivă asupra productivității. În plus, proiectele din domeniul construcțiilor prevăzute în PNRR (cum ar fi renovarea clădirilor) pot sprijini IMM-urile și crearea de locuri de muncă.

Germania

PNRR are o alocare pentru IMM de 9.453 milioane euro. Astfel, sunt sprijinite o serie de măsuri din PNRR destinate IMM-urilor facilitează investițiile în cercetare și inovare, inclusiv, în domenii care conduc la producerea hidrogenului regenerabil etc. Programul de sprijinire a cercetării și dezvoltării producătorilor și furnizorilor de vehicule este, de asemenea, deosebit de relevant pentru IMM-uri. Planul include și măsuri privind educația și formarea forței de muncă. Alte măsuri: implementarea Legii privind accesul online și modernizarea registrelor (vizează reducerea poverii administrative pentru firme); aceste măsuri asigură aplicarea eficientă a principiului „o singură dată" cu ajutorul digitalizării, toate nivelurile administrative, contribuind efectiv la reducerea costurilor de conformitate.

România

În ceea ce privește valoarea fondurilor alocate prin PNRR, se presupune că România va solicita suma maximă alocată. În mod specific, se anticipează că PNRR va genera un total de 29,2 miliarde de euro în perioada 2021 și 2026, din care 14,24 miliarde de euro vor proveni din subvenții și 14,94 miliarde de euro din împrumuturi.

În România, PNRR este structurat pe șase piloni: tranziția verde, transformarea digitală, creșterea inteligentă, coeziune socială și teritorială, sănătate și reziliență și politici pentru următoarea generație. 29, 2 mld. Euro. Sunt propuse prin PNRR un număr de 215 reforme (din care, 32 realizate până la începutul anului 2024) și 292 investiții de finanțat.

În anul 2021, IMM-urile din România au avut o creștere a valorii adăugate de 13,3% și 2,6% la ocuparea forței de muncă, iar întreprinderile mari au înregistrat o creștere cu 9,8%, respectiv 0,9%. IMM-urile din turism au generat creșterea valorii adăugate în 2021, de 24,5%, după o scădere de 3,8% în anul 2020. În termeni de angajare, IMM-urile au crescut atât în anul 2020, cât și 2021 (cu 0,8%, respectiv 2,1%). Sectorul construcțiilor a fost unul dintre puținele domenii în care IMM-urile au înregistrat o creștere a valorii adăugate și a ocupării forței de muncă atât în 2020, cât și 2021. În anul 2021, valoarea adăugată pentru IMM-uri a crescut cu 12,4% și ocuparea cu 0,8%, cu o

rata de creștere de 6,1% și, respectiv, 2,1% în 2020. În anul 2021, IMM-urile reprezentau 65,8% din ocuparea forței de muncă și 58,0% din valoarea adăugată (comparativ cu mediile corespunzătoare ale UE de 64,4%, respectiv 51,8%). Ponderea întreprinderilor care au adoptat inovații în zona protecției mediului este de 3% (comparativ cu 34% în Germania). Conform „Barometrului economiei sociale din anul 2021", circa 1.642 de întreprinderi sociale au fost certificate. Principalele activități și servicii oferite de acestea sunt furnizarea de servicii financiare, împrumuturi și credit, ajutor financiar, educație și incluziune financiară, microfinanțare, precum și formarea, educația și dezvoltarea competențelor.

În anul 2021, Ministerul Investițiilor a publicat lista cu organizațiile care vor derula proiecte sociale mari (11 proiecte, 30 milioane euro) și granturi (între 40.000 euro și 200.000 euro alocare pe proiect). Fondurile vor sprijini persoanele fizice (antreprenori sociali) și înființarea de mici întreprinderi sociale în mediul rural. România are a 5-a cea mai mare rată a tinerilor care nu sunt angajați în nicio formă de învățământ sau angajare (NEET) din Uniunea Europeană (rata de 20,2%, comparativ cu media UE de 17,6%). Pentru a îmbunătăți situația, au fost alocate 166 mil. euro (pe bază de competiție) în anul 2021, îndreptate către două măsuri specifice denumite: „Stimularea mobilității şi locurilor de muncă de subzistență" și „Viitorul tinerilor - NEET", beneficiari fiind 34.000 de tineri.

5.3. Susținerea IMM-urilor românești prin PNRR

În România, PNRR este structurat pe 14 componente, fiecare dintre acestea având o pondere specifică în total: managementul apei – 5%, biodiversitate -4%, managementul deșeurilor – 4,2%, transport - 26%, valul renovării -5%, energie – 5,6%, transformare digitală – 6,5%, reforma fiscală – 1,6%, suport pentru sectorul privat, CD - 8,8%, Fondul local – 7,2%, turism și cultură – 1,5%, sănătate – 8,4%, reforma socială– 0,7%, buna guvernanță – 0,6%, educație – 12,4%.

Referitor la gradul de absorbție, prin PNRR, s-a primit o prefinanțare de 3,79 mld. euro, a fost plătită prima cerere de 2,6 mld. Euro (decembrie 2022) și a doua cerere de plată de 2,7 mld. euro (septembrie 2023), cu o rata de absorbție de 2,4%. Au fost atinse două jaloane din cele nouă (jalonul *Adoptarea planului de acțiune pentru strategia națională privind economia circulară* și jalonul *Intrarea în vigoare a pachetului legislativ pentru implementarea proiectului „România Educată"*).

Pentru sectorul IMM, PNRR prezintă o alocare de circa 2.225 milioane euro. Planul include un pachet cuprinzător de măsuri, care vizează sprijinirea IMM-urilor în procesul de tranziție verde și digitală, dar și pentru îmbunătățirea condițiilor de funcționare a mediului de afaceri. Acesta include un pachet de investiții substanțial (instrumente financiare și garanții de portofoliu și finanțare a capitalului de risc) și ajutor de stat. Investiții importante pot fi regăsite și în alte componente din PNRR, în vederea sprijinirii IMM-urilor în domenii specifice, cum ar fi digitalizarea, energia etc.

In cadrul PNRR sunt eligibile IMM-urile (microîntreprinderi, întreprinderi mici și întreprinderi mijlocii - în sensul prevederilor Anexei I - definiția IMM la Regulamentul (UE) nr. 651/2014, cu modificările și completările ulterioare).

Tipuri de investiții finanțate din PNRR destinate mediului de faceri:

1. investiții în tehnopoluri, parcuri industriale și tehnologice, parcuri de specializare inteligenta și alte conglomerate ale structurilor de afaceri (hub/cluster) - valoare de 750 mil. euro;
2. investiții în retehnologizări, digitalizare, automatizări industriale, robotizări ale proceselor de producție (1 mld. Euro);
3. investiții în sprijin pentru digitalizarea IMM-urilor (200 mil. euro);
4. investiții pentru consolidarea capacităților de producție necesare echipamentelor medicale și obținerii medicamentelor pentru situații de criză pandemică (200 mil. euro);
5. investiții în baze naturale de tratament, infrastructuri de agrement pentru valorificarea patrimoniului natural: parcuri tematice, acvaparcuri, parcuri de agrement (350 mil. euro);

6. investiții în echipamente/infrastructură de colectare, depozitare, sortare, procesare, ambalare, etichetare, distribuție în domeniul agro-alimentar, în valoare de 700 mil. euro;

7. investiții în echipamente pentru creșterea capacității companiilor care produc echipamente și materiale de construcții (200 mil. euro);

8. investiții în retehnologizări, automatizări industriale, robotizări ale proceselor de producție ale întreprinderilor mari (400 mil. euro).

Potrivit PNRR, mediul de afaceri din Romania este susținut atât prin piloni, cât și prin reforme. Totuși, prin Componenta 4 – Suport pentru sectorul privat, cercetare, inovare, în valoare de 2.345 milioane euro, antreprenoriatului ii sunt alocate în mod specific fonduri de redresare și reziliență.

Componenta destinată firmelor face referire Investiția 3.1 Scheme de ajutor pentru sectorul privat – Schemă de ajutor pentru digitalizarea IMM-urilor, Ținta 263, Măsura 1 - Schemă de minimis și schemă de ajutor de stat în contextul digitalizării IMM-urilor . Prin aceste investiții se urmărește crearea unui instrument de tip grant de până la 100.000 euro/întreprindere care să sprijine IMM-urile în digitalizarea activităților prin:

• achiziții de hardware TIC;

•dezvoltarea și/sau adaptarea aplicațiilor software/licențelor, inclusiv soluțiile de automatizare software de tip RPA, respectiv Robotic Process Automation;

• achiziționare website de prezentare;

• achiziția de servicii de tip cloud;

• instruirea personalului care va utiliza echipamentele TIC.

Valoarea asistentei financiare nerambursabile a unui proiect este cuprinsă între:

a) 20.000 euro - 30.000 euro pentru microîntreprindere;

b) 20.000 euro - 50.000 euro pentru întreprindere mică;

c) 20.000 euro - 100.000 euro pentru întreprindere mijlocie.

Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene (MIPE) a publicat lista primelor 1.020 proiecte admise la finanțare în cadrul apelului de proiecte „*Digitalizarea IMM-urilor - Grant de până la 100.000 euro pe întreprindere care să sprijine IMM-urile în adoptarea tehnologiilor digitale*”. Proiectele care au obținut 100 de puncte în etapa de evaluare tehnică și financiară (ETF) au fost ierarhizate în funcție de criteriul de departajare: rentabilitatea activității operaționale în exercițiul financiar 2022 (conform ghidului specific).

Începând cu data de 5 decembrie a anului 2023, deciziile de acceptare a finanțărilor au fost comunicate solicitanților prin platforma proiecte.pnrr.gov.ro. Solicitanții au fost informați că evaluare tehnică și financiară (ETF) a fost finalizată pentru toate cele 7.188 de cereri de finanțare depuse, restul proiectelor fiind, în prezent, în etapa de verificare a conformității administrative și a eligibilității (CAE). În perioada de înscriere în platformă au aplicat 27.736 firme.

Pentru a asigura gestionarea eficientă a numărului mare de cereri de finanțare depuse, MIPE a apelat la o procedură publică de achiziție pentru identificarea, achiziționarea și implementarea unei soluții de tip RPA (Robotic Process Automation), procedură câștigată de firma ETA2U (firmă care a propus și implementat tehnologia Tailent Automation Platform). Cu ajutorul Roboților software Tailent a fost acordat punctajul ETF și clasificarea proiectelor depuse în cadrul PNRR în ordinea descrescătoare a punctajelor. Astfel, MIPE devine una dintre primele instituții publice centrale care adoptă tehnologii inovatoare RPA.

Primele 1.020 proiecte admise la finanțare în cadrul apelului de proiecte „Digitalizarea IMM-urilor Grant de până la 100.000 euro pe întreprindere care să sprijine IMM-urile în adoptarea tehnologiilor digitale” prezintă diferite domenii de activitate. Bugetul, fără componenta de contribuție proprie, alocat pe cele opt regiuni de dezvoltare este următorul (alocare regională):

a) București – Ilfov - 347.173.994 lei;

b) Centru - 271.883.528 lei;

c) Nord-Vest - 281.916.856 lei;

d) Sud-Est este - 292.343.648 lei;

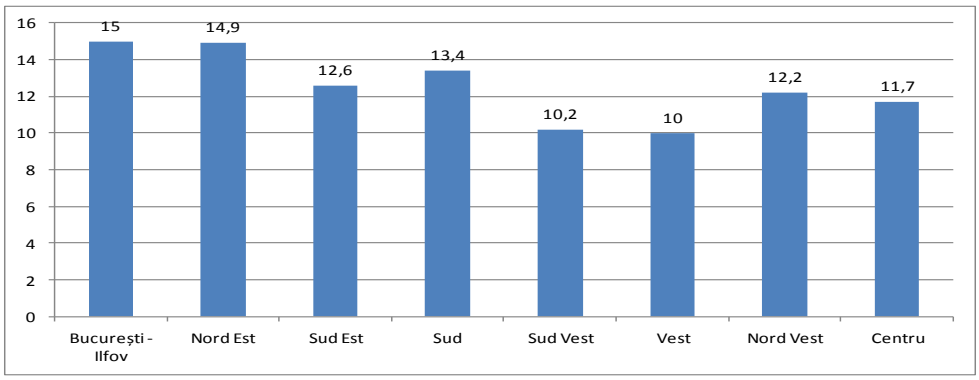
e) Sud-Vest - 235.488.120 lei;

f) Nord-Est - 344.477.610 lei;
g) Sud-Muntenia - 309.656.058 lei;
h) Vest - 231.553.481 lei.
Total 2.314.493.295 lei (*472.345.570,4* euro).

Cele mai multe fonduri au fost alocate regiunii București-Ilfov (15%), urmată de Nord (14,9%) (figura 6).

Figura 6

Granturi pentru investiții acordate IMM-urilor din PNRR (lei)

Sursa: Prelucrări ale autorilor, date Eurostat.

Principalele domenii ale firmelor care au primit granturi sunt :

a. Hoteluri și alte facilități de cazare similare
b. Restaurante și activități de alimentație (catering) pentru evenimente
c. Reparare calculatoare și echipamente periferice
d. Activități ale spitalelor pe termen lung sau scurt, activități medicale, de diagnostic și de tratament
e. Activități de consultanță pentru afaceri și management
f. Producția de dispozitive, aparate și instrumente medicale
g. Activități de design specializat
h. Fabricarea de mobilă pentru bucătarii
i. Intermedieri în comerțul cu produse diverse
j. Activități de închiriere şi leasing cu al
te mașini, echipamente și bunuri tangibile
k. Lucrări de tâmplărie și dulgherie
l. Prelucrarea şi fasonarea sticlei plate
m. Activități de asistență medicală specializată
n. Lucrări de instalații electrice
o. Fabricarea pâinii; fabricarea prăjiturilor şi a produselor proaspete de patiserie
p. Comerț cu ridicata și cu amănuntul; repararea autovehiculelor și motocicletelor
q. Activități de protecție și gardă
r. Activități ale bibliotecilor si arhivelor
s. Alte lucrări speciale de construcții

In luna ianuarie 2024, au fost admise la finanțare 1.020 proiecte în cadrul apelului de proiecte „Digitalizarea IMM-urilor Grant de până la 100.000 euro pe întreprindere care să sprijine IMM-urile în adoptarea tehnologiilor digitale”. Domeniile principale: Turism și facilități de cazare, Calculatoare, Catering și restaurante, activități de diagnostic și tratament, fabricarea mobilei. PNRR este un document de planificare strategic, care forțează, practic, clasa politică să-şi asume reformele stabilite (de aceea este foarte util).

În ceea ce privește modul în care se folosesc banii, se presupune că 67% din alocările PNRR se îndreaptă către finanțarea investițiilor publice. Guvernul folosește restul de 33% din finanțare pentru a plăti din bugetul propriu. Întreaga sumă a împrumuturilor este utilizată pentru finanțarea investițiilor individuale. Principiul adiționalității este considerat în continuare în vigoare, ceea ce înseamnă că toate subvențiile și împrumuturile acordate în cadrul RRF finanțează noi investiții și schimbări care altfel nu ar avea loc.

Mai multe tipuri de reforme prevăzute în PNRR sunt semnificative, dar relativ greu de cuantificat, în condițiile unei absorbții scăzute a fondurilor. Cu toate acestea, este evident faptul că investițiile susținute prin PNRR sunt utile și necesare pentru susținerea rezilienței și a celorlalte obiective stabilite. Acest lucru a fost identificat atât în analiza planurile din statele membre, cât și a celui din România. Multe dintre reformele și investițiile finanțate au început să-și arate efectele. Amintim aici unele exemple de investiții de care au beneficiat firmele private: investiții în tehnopoluri, parcuri industriale și tehnologice, parcuri de specializare inteligenta și alte conglomerate ale structurilor de afaceri (Parcul Industrial Eurobusiness Oradea, Maramureș Business Park etc.) etc. Unele reforme propuse vor viza îmbunătățirea calității instituționale și vor includ modernizarea administrației publice, creșterea eficacității sistemului judiciar, și îmbunătățirea structurilor de colectare a impozitelor. Calitatea instituțională este demonstrată prin eficiența guvernului, calitatea reglementării, statul de drept și controlul corupției. Deși nu a fost abordat în mod specific în actualul studiu empiric, se consideră că impactul unor astfel de reforme complementare, orizontale și extinse oferă un risc considerabil. Prin urmare, în funcție de tehnica analitică aleasă, cifrele noastre ar putea fi considerate o „legătură inferioară".

Sintetic, impactul PNRR asupra mediului de afaceri din România este prezentat în tabelul următor (tabelul 3).

Tabelul 3

Impactul estimat al PNRR asupra mediului de afaceri (indicatori vizați)

Indicatori urmăriți	*Indicatori*
Dezvoltare ecosisteme antreprenoriale	Număr ecosisteme create în parteneriat cu APL: peste 35 Valoarea medie a proiectelor: 20 mil. euro Număr de locuri de muncă nou create: 11.000 Număr de IMM-uri sprijinite: 3.700
Producție, digitalizare, echipamente medicale și servicii IMM	Număr IMM-uri sprijinite: 2.400 Valoarea medie a proiectelor: 0,5 mil. euro; Număr de locuri de locuri de muncă nou create: 7.200
Baze de agrement și valorificare patrimoniu natural de către IMM;	Număr IMM-uri sprijinite: 140 Valoarea medie a proiectelor: 2,5 mil. euro Număr de locuri de muncă nou create: 2.100
IMM domeniul agro-alimentar	Număr IMM-uri sprijinite: 1.400 Valoarea medie a proiectelor: 0,5 mil. euro Număr de locuri de muncă nou create: 4.200
Companii din domeniul construcțiilor	Număr companii sprijinite: 300 Valoarea medie a proiectelor: 1 mil. euro Număr de locuri de muncă nou create: 1.800
Sprijinirea întreprinderilor mari	Număr întreprinderi mari sprijinite: 50 Valoarea medie a proiectelor: 10 mil. euro Număr de locuri de muncă nou create: 3.000
SINTETIC (cumulat)	Număr de locuri de muncă nou create: 29.400 Număr de IMM-uri sprijinite: 7.940 Număr de întreprinderi mari sprijinite: 50 Număr ecosisteme create în parteneriat cu APL: peste 35

Sursa: PNRR, 2020.

6. Modelarea dependenței dintre cifra de afaceri a firmelor mici și exporturile în România

În general, activitatea de comerţul exterior (schimburi comerciale internaționale) reprezintă este o activitate cu o importanță deosebită în economia unei țări. În acest sens, putem afirma că o activitate de producție internă deosebită susține, prin exporturi obținerea de valori suplimentare, care sporesc nivelul Produsului Intern Brut. Importurile dimpotrivă, au efect negativ. În statistică, pentru calculul Produsului Intern Brut se ia în calcul exportul net, respectiv diferența algebrică dintre export și import. În termeni generali, exportul net a fost întotdeauna negativ.

În condițiile impuse de criza sanitară, a fost dificil de gestionat activitatea de export, fiind anticipată o evoluție modestă a exporturilor și o creștere mai accentuată a importurilor. Astfel, Comisia Națională de a prognozat o scădere mai accentuată la export și mai redusă la import.

În continuare, se va realiza și interpreta dependența dintre cifra de afaceri a IMM-urilor din România și valoarea exporturilor, deoarece, așa cum s-a precizat anterior, pentru multe firme, exporturile reprezintă o sursă importantă de venit și, implicit, un mijloc de menținere și dezvoltare pe anumite segment de piață.

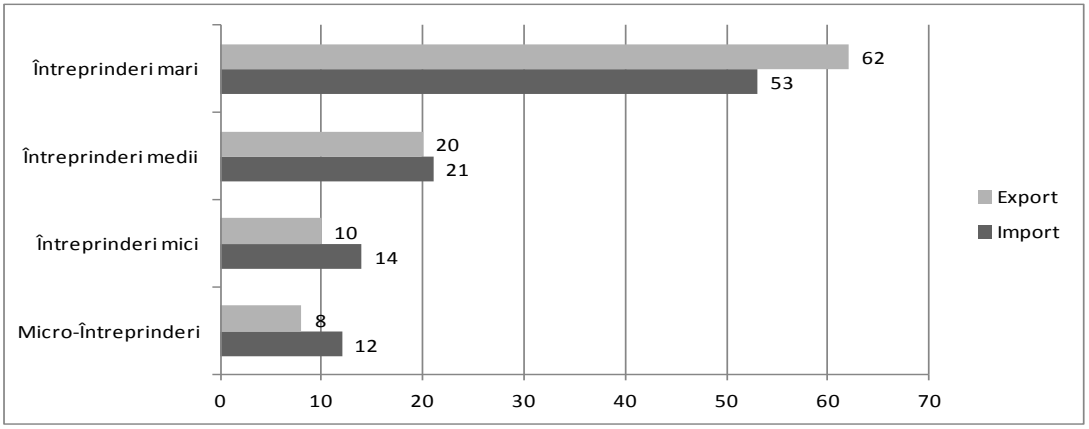
6.1 Analiza de ansamblu

Firmele mici și mijlocii (IMM) din România și mai ales microîntreprinderile au o pondere importantă în exporturile și importurile intra-UE ale României, potrivit Biroul european de statistică Eurostat. Astfel, exportul realizat de IMM (până la 50 de angajați) reprezenta, în anul 2019, circa 38% din total exporturi, în timp ce importul deține 47%.

IMM-urile din România au asigurat 45,4% din valoarea exporturilor de bunuri ale României în alte state ale Uniunii Europene, peste media UE de 44,6% (până la 250 angajați). Din aceste firme, micro-întreprinderile (0-9 angajați) au acoperit 19% din totalul valorii bunurilor exportate românești în UE, țara noastră ocupând locul al cincilea în blocul comunitar, alături de Suedia, la ponderea exporturilor intra-UE asigurate de firmele micro (figura 7).

Figura 7

Ponderea exportului și a importului românesc în UE-27 (% din export/import intra și extra comunitar), în anul 2019

Sursa: Prelucrări ale autorilor, date Eurostat.

Exportatorii aduc o contribuție foarte importantă sectorului serviciilor din România. Acestea generează cea mai mare parte a ocupării forței de muncă și a valorii adăugate în sector, deși numărul lor este mic în comparație cu firmele orientate spre piața internă. Exportatorii sunt unități mai mari în comparație cu cele orientate spre piața internă; ele aduc o valoare adăugată medie mai mare, sunt mai productive și plătesc salarii mai mari.

Guvernul a canalizat resurse semnificative în promovarea activităților de producție orientate spre export, inclusiv stimulente pentru atragerea investițiilor străine directe. Având în vedere importanța exportatorilor pentru acest sector, este necesar să se evalueze în mod critic contribuția lor, deoarece ar ajuta guvernul în procesul de elaborare a politicilor viitoare și de atragere de noi

companii în România. Necesitatea acestui tip de analiză mai pornește și din faptul că Planul Național de Redresare și Reziliență conține o componentă ce vizează și mediul antreprenorial reprezentat prin companiile ce produc, dar și exportă bunuri și servicii din România către alte țări.

Exportul net a avut o contribuție negativă la reducerea ratei reale de creștere a PIB, de -1,6 puncte procentuale, consecință a reducerii cu 9,7% a exportului de bunuri şi servicii corelată cu o contracție mai mică a importului de bunuri și servicii, respectiv 5,1% (Comisia Națională de Strategie și Prognoză, 2020).

Din tabelul nr. 4 se constată că, în urma finanțării investițiilor specifice prin PNRR, cea mai mare creștere a contribuției la avansul PIB o va avea sectorul de construcții cu un impact de +2,5% în medie pe an și sectorul investițiilor cu un impact de + 2,3% în medie pe an. Contribuția PNRR la creșterea exporturilor naționale este estimată la 0,9% (valoare medie pe întreaga perioadă) conform Comisiei Naționale de Strategie și Prognoză (2020) (tabelul 4).

Tabelul 4

Impactul estimat al PNRR asupra principalelor componente ale PIB (modificări procentuale față de anul anterior)

	2021	*2022*	*2023*	*2024*	*2025*	*2026*	*Medie*
Contribuția sectorului de Construcții la avansul PIB	3,1	3,7	3,1	1,9	1,6	1,4	2,5
Contribuția sectorului de Servicii la avansul PIB	0,7	0,9	0,8	0,5	0,5	0,5	0,6
Contribuția Consumului privat la avansul PIB	0,5	1,2	0,9	1,2	0,7	0,5	0,8
Contribuția sectorului de Investiții la avansul PIB	2,8	3,4	2,7	1,8	1,6	1,4	2,3
Creșterea anuală a Exporturilor de bunuri	***0,3***	***0,7***	***0,8***	***0,6***	***0,5***	***0,4***	***0,6***
Creșterea anuală a Importurilor de bunuri	***0,4***	***1,5***	***1,7***	***1,1***	***0,7***	***0,5***	***1***
PIB	1	1,2	0,8	1	0,7	0,6	0,9
Suma totală a fondurilor absorbite prin PNRR	*4,95*	*6,6*	*6,6*	*4,95*	*4,95*	*4,95*	

Sursa: PNRR; Comisia Națională de Prognoză, 2020.

Așa cum este prezentat în PNRR, România ar trebui să dețină un sistem antreprenorial și de afaceri competitiv și digitalizat, sprijinit de un cadru administrativ și de reglementări comparabile cu ale statelor membre ale Uniunii Europene. Din perspectivă guvernamentală, prioritățile IMM-urilor sunt: reziliența în afaceri, transformarea digitală, inovarea, internaționalizarea afacerii. Numărul de IMM-uri, precum și angajații acestora reprezintă un semnal al eficienței politicilor publice.

6.2 Specificarea modelului

- Identificarea și selectarea indicatorilor: (1) Exporturi (mii euro), (2) Cifra de afaceri în serviciile de piață prestate în principal întreprinderilor (%).
- Datele statistice preluate de la Institutul Național de Statistică, la nivel național.
- Modelarea dependenței indicatorului *Exporturi* de indicatorul *Cifră de afaceri*, folosind regresia simplă pe date lunare (21 de luni, în perioada ianuarie 2022 - septembrie 2023), potrivit ecuației:

$$\ln Y_t = c + a_1 \ln * X_{1t} + + \varepsilon_t,$$

unde:

Y= variabila independentă
X=variabila dependentă

t= seria de timp
ε=variabila reziduală

- Crearea unui model de tip Autoregresiv cu Lag Distribuit (ARDL)
- Analiza efectelor pe termen scurt și pe termen lung.
- Discuții, concluzii.

Modelul prezentat în cele ce urmează folosește serii lunare, din perioada ianuarie 2022 - septembrie 2023, perioadă selectată având legătură cu începerea absorbției de către România a unei prime tranșe din finanțarea oferită prin PNRR. Cifra de afaceri a serviciilor de piață prestate în principal întreprinderilor (%) și volumul exportului (mii euro) sunt indicatori preluați din baza de date a Institutului Național de Statistică - Tempo-Online. Ambii indicatorii se referă la România. Metodologia aplicată este de tip cantitativ și constă în prelucrarea și analiza acestor variabile. Scopul aplicării modelului este acela de a examina/evalua efectul cifrei de afaceri asupra exportului României, pe termen lung și scurt.

6.3. Rezultate obținute

Pentru a atinge obiectivul propus la începutul articolului, am specificat ecuația/modelul, după cum urmează:

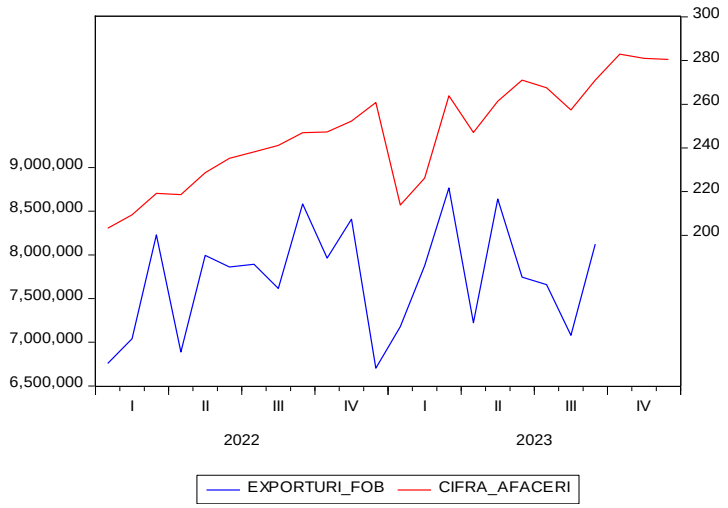
$$lnExport_FOB_t = c_0 + c_1 lnCifra_Afaceri_t + e_t \quad (1)$$

unde:
ln = logaritmul natural al fiecărui indicator inclus în ecuație
Export_FOB = Exporturile free on board (variabilă dependentă exprimată în mii euro)
Cifra_Afaceri = cifra de afaceri în serviciile de piață prestate în principal întreprinderilor (variabilă independentă exprimată sub forma unui Indice cu baza fixă – anul 2015)
e = variabila eroare

Evoluția în paralel a indicatorilor pentru perioada aleasă este prezentată în figura 8. Precum se poate observa atât cifra de afaceri cât și valoarea exporturilor au înregistrat o evoluție în general crescătoare, ambele având totuși și perioade de scădere (decembrie 2022 și ianuarie 2023).

Figura 8

Evoluția indicatorilor Exporturi și Cifra de afaceri în perioada ianuarie 2022-septembrie 2023

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Analiza utilizează modelarea econometrică de tip ARDL (autoregresiv cu lag distribuit) ca metodă de a compara efectele pe termen scurt și pe termen lung. Scopul efectuării acestui model este

de a estima relația de cointegrare dintre cifra de afaceri și exporturi. Dacă această cointegrare va fi confirmată, modelul poate fi specificat ca fiind de tip model-eroare condiționat (MEC). Respecificarea va delimita efectele de pe termen scurt de cele de pe termen lung în ecuația aleasă (1).

Ecuația 1 este reformulată, pornind de la premisa existenței unei relații de cointegrare pe termen lung, este specificat mai jos:

$$\Delta lnExporturi_FOB_t = c_0 + c_1 MEC_{t-1} + \sum_{i=0}^{p} \Delta c_2 lnExporturi_FOB_{t-i} + \sum_{i=0}^{r} c_3 \Delta lnCifra_afaceri_{t-i} + e_t \quad (2)$$

Δ = operatorul prima diferență; ordinea lag-ului pentru fiecare variabilă este notată cu p, q și r

MEC_t, termenul corecției erorii care afișează relația de lungă durată este definită în ecuația 3.

$$MEC_t = lnExporturi_FOB_t - a_1 lnCifra_afaceri_t \quad (3)$$

Testul Rădăcină Unitate

Primul pas în aplicarea metodei ARDL este testarea staționarității variabilelor incluse în ecuație. Modelele de tip ARDL susțin necesitatea integrării variabilelor la zero I (0) sau în prima diferență I (1). Testarea staționarității se va face prin intermediul testului rădăcină unitate utilizându-se testele Augmented Dickey-Fuller (ADF) și Philips-Perron (PP). Rezultatele acestui test se află în tabelul 5.

Tabelul 1

Rezultatele testului rădăcină unitate

	Testul ADF		Testul PP	
Variabile	*Nivel*	*Prima diferență*	*Nivel*	*Prima diferență*
lnCifra_afaceri	-1,865	-6,172**	-1,598	-11,014**
lnExport_FOB	-5,287**	–	-5,380**	–

** reprezintă pragul de semnificație de 1%, *** cel de 5%

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Testul demonstrează că la un prag de semnificație de 1%, respectiv 5% că lnCifra_afaceri este integrat de ordinul 1 sau I(1), iar lnExport_FOB este integrat de ordinul 0 sau I(0). Din moment ce indicatorul Cifra_afaceri a căpătat valori staționare în prima diferență atât prin utilizarea testului rădăcină unitate prin metodele Augmented Dickey-Fuller (ADF) și Philips-Perron (PP), condiție esențială pentru utilizarea acestui model vom continua cu atribuirea ordinului lag-urilor.

Ordinul lag-urilor

Ordinul lag-urilor este setat la maxim 2 din cauza numărului limitat de observații. S-a estimat un model de tip Vectori Autoregresivi, iar lag-ul optim selectat a fost 1 prin intermediul criteriilor Akaike (AIC), Hannan-Quinn (HQ) și altele precum este prezentat în tabelul 6.

Tabelul 2

Criteriul selecției ordinului lag-urilor și specificitatea acestora

Model	LogL	AIC*	BIC	HQ	Adj. R-sq	Specificitatea
2	-276,746165	29,446965	29,596087	29,472202	0,112258	ARDL(1, 0)
1	-276,479717	29,524181	29,723010	29,557831	0,079265	ARDL(2, 0)

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Ordinul distribuirii lag-urilor a variabilei dependente este selectat prin intermediul criteriilor Akaike (AIC), Schwarz Bayesian (BIC) și Hannan-Quinn (HQ). Din tabelul 6 se poate concluziona că alegerea optimă a lag-urilor în ecuația 2 este (p,q)=(1,0).

Testul bound

Următoarea etapă în efectuarea modelului ARDL este estimarea coeficienților relațiilor pe termen lung și a modelului corecției erorii (MCE) asociat. Pentru a examina și a confirma cointegrarea relațiilor pe termen lung între variabile, testul bound ce folosește F-statistic calculat este folosit. Rezultatul este prezentat în tabelul 7.

Tabelul 3

Rezultatele testului de cointegrare

Testul statistic F-bound	Nivelul de semnificație	Valorile critice bound	
		I(0)	I(1)
F-statistic: 13,364 k: 1	10%	4,04	4,78
	5%	4,94	5,73
	1%	6,84	7,84

Notă: testul este bazat pe presupunerea că nu există trend și constanta este nerestricționată.

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Valoarea F-statistică 13,364 este evident mai mare decât limita de valoare critică I(1), așadar respingem ipoteza nulă care este standard modelelor ARDL și anume că nu există o relație de cointegrare între seriile de date. Mai mult decât atât, din moment ce am respins ipoteza nulă și nu am inclus o constantă sau o tendință în relația de cointegrare, acest lucru indică faptul că putem folosi valorile critice ale testului ARDL Bound pentru a determina ce alternativă apare. Așadar vom efectua un test suplimentar pentru estimarea relației de cointegrare dintre variabile prin metoda Regresia Canonică de Cointegrare (RCC), datorită numărului mic de înregistrări.

Tabelul 4

Relația de cointegrare pe termen lung dintre exporturi și cifra de afaceri

Variabila dependentă: EXPORTURI_FOB
Metoda: Regresia Canonică de Cointegrare (RCC)
Eșantionul (ajustat): 2022M02 2023M09
Observații incluse: 20 după ajustări
Cointegrarea deterministică a ecuației: C @TREND
Estimarea covarianței pe termen lung (Bartlett kernel, Newey-West fixed bandwidth = 3.0000)

Variabila	Coeficient	Eroarea Standard	t-Statistic	Prob.
CIFRA_AFACERI	24.153,89	9.329,011	2,589116	0,0191
C	2.387.735	2.019.917	1,182096	0,0253
@TENDINȚĂ	-49.456,73	28.964,48	-1,707496	0,1059

R-pătrat	0,131406	Media variabilei dependente	7.773.887
R-pătrat ajustat	0,029219	D.S. a variabilei dependente	601.932,0
E.S. a regresiei	593.072,9	Suma reziduală a pătratelor	5,98E+12
Varianța pe termen lung	1,50E+11		

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Estimatorii sunt semnificativi la pragul de 5% dacă e să ne raportăm conform curbei Kuznets (Cifra_afaceri: 0,0191/2<0,05; c: 0,0253<0,05 și 0,1059/2=0,05). Modelul RCC explică 13,14% din variația față de media exporturilor. În cele ce urmează am aplicat testele Hansen și Park de instabilitate a parametrilor.

Tabelul 5

Teste de instabilitate a parametrilor

Testul Hansen	Testul Park
p=0,3175	p=0,0759

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Cele două teste au relevat faptul că modelul identifică o relație semnificativă și pe termen lung între exporturi și cifra de afaceri (p>0,05), dar influența variabilei independente asupra dependentei este relativ redusă (13,14%).

Din moment ce toate testele efectuate până în prezent au demonstrat o relație directă și pozitivă între cifra de afaceri în serviciile de piață prestate în principal întreprinderilor și valoarea exporturilor se va analiza în cele ce urmează relația atât pe termen lung cât și scurt dintre aceste variabile.

Relația pe termen lung

Rezultatele relației pe termen lung sau modelul corecției erorii (MCE) sunt prezentate în ecuația 4 și în tabelul 10.

$$MCEt = lnExporturi_FOBt – (10.801,55lnCifra_Afacerit) \quad (4)$$

Tabelul 6

Relația de lungă durată

Variabila	*Coeficientul*	*t-statistic*	*P (probabilitatea)*
$lnCifra_Afaceri_t$	30.161,285	4,092	0,0008
C	6.816.096,196	0,000	0,0000
MCE_t	-1,341	-6,696	0,0000

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Valoarea coeficientului MCE este -1,341, fiind semnificativ statistic la pragul de 5%. Acest rezultat indică o relație directă, pe termen lung între cifra de afaceri și valoarea exporturilor și o influență pozitivă a indicatorilor asupra dependenței. De exemplu, un procent de creștere al cifrei de afaceri va duce la o creștere a Exporturilor 0,0008%.

Relația pe termen scurt

Relația pe termen scurt dintre variabile este prezentată în tabelul 11.

Tabelul 7

Relația pe termen scurt

Variabila	Coeficient	Eroarea standard	t-Statistic	Prob.*
EXPORTURI_FOB(-1)	-0,312434	0,204869	-1,525044	0,1468
CIFRA_AFACERI	26.856,22	8.412,369	3,192468	0,0057
CIFRA_AFACERI(-1)	-18.035,59	7.766,507	-2,322227	0,0337
C	796.9139	1.717.657	4,639540	0,0003

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Analiza pe termen scurt este concludentă din cauza faptului că atât probabilitatea atașată cifrei de afaceri pe termen scurt nu depășește pragul statistic de 5%. Este demonstrat astfel că cifra de afaceri are o influență pozitivă și directă asupra valorii exporturilor, la nivel național.

Teste diagnostic

Pentru a verifica dacă rezultatele analizei sunt valabile s-au efectuat anumite teste care sunt prezentate în tabelul 12. Rezultatele testelor diagnostic au acceptat ipoteza nulă de existență a heteroscedasticității (p=0,62>0,05), nu au confirmat acceptarea ipotezei nule de lipsă a autocorelării (p=0,35>0,05) și a confirmat ipoteza existenței erorilor normal distribuite (p=0,60>0,05).

Tabelul 8

Rezultatele testelor diagnostic

Tipul de test	*Rezultat*
R-pătrat ajustat	0,21
Testul LM Breusch-Godfrey	R-pătrat obs. 0,86 (prob=0,35)
Testul Normalității Valorilor Reziduale	Testul Jarque-Bera: 0,99 (prob=0,60)
Testul heteroscedasticității valorilor reziduale	R-pătrat obs. 1,07 (prob=0,62)

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Teste de stabilitate

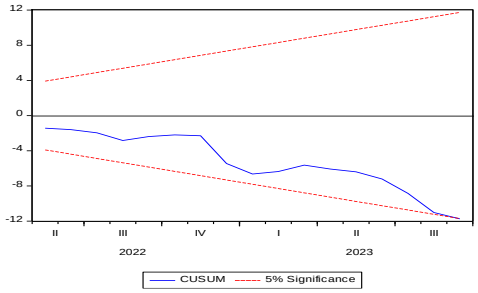
Stabilitatea estimării poate fi realizată prin efectuarea testelor sumei cumulative (CUSUM) și a CUSUM-pătrat a valorilor reziduale recursive. Rezultatele acestor două teste se află în Figura 25. Stabilitatea modelului este testată prin Sumă Cumulativă a Rezidualelor Recursive (CUSUM), Sumă Cumulativă a Pătratelor Rezidualelor Recursive (CUSUMSQ) și a testului Rădăcină Inversă a Caracteristicii Polinomiale AR.

În figura 9, linia albastră se află între limitele superioare și inferioare (cele două linii roșii), ceea ce înseamnă că modelul este stabil la estimarea pe lag 1. În mod similar, nicio rădăcină nu se află în afara cercului unitar, adică toate valorile modulului rădăcinii complexe sunt mai mici de 1 în graficul Rădăcină inversă din Figura 10, prin urmare, se poate concluziona că modelul îndeplinește condiția de stabilitate.

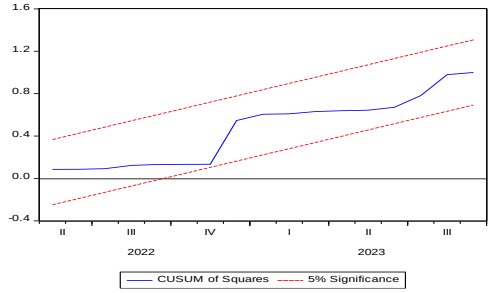
Figura 9

Rezultatele testului CUSUM

(A) Testul CUSUM

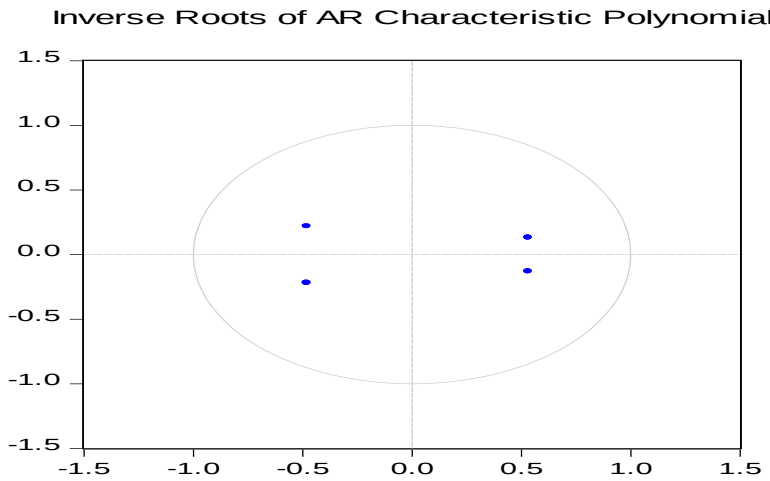
(B) Testul CUSUM-pătrat

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

Figura 10

Rezultatul testului Rădăcinii inverse a Caracteristicii Polinomiale AR

Sursa: Prelucrări ale autorilor cu ajutorul EViews, 2024.

În aceasta parte a articolului este analizat efectul cifrei de afaceri asupra valorii exporturilor din România, pe termen scurt și lung. Modelul ARDL aplicat a demonstrat faptul că la nivelul României, atât pe termen scurt, dar și lung influența variabilei cifră de afaceri asupra exporturilor este una semnificativă. Rezultatele analizei econometrice au confirmat ipoteza că există o relație pozitivă între exporturi și cifra de afaceri cel puțin pe perioada analizată. Conform rezultatelor analizei efectuate, la o creșterea cu 1 punct procentual a cifrei de afaceri a serviciilor de piață prestate întreprinderilor, valoarea exportului va crește cu 21.046,67 mii euro.

Având în vedere obiectivul acestui articol – analiza modului în care sectorul de afaceri a reacționat la criza sanitară și cum au susținut măsurile reziliența acestui sector – rezultatele modelului econometric au arătat că, exporturile pot influența cifra de afaceri, diminuarea sau creșterea lor având un impact direct asupra rezilienței. În acest sens, ar trebui ca sectorul micilor afaceri să fie susținut în activitatea lor de a exporta, prin măsurile stabilite prin PNRR.

Conform Cali et al. (2023), având în vedere conectivitatea crescândă dintre firme prin lanțurile valorice globale, politica comercială reprezintă un factor important, dar insuficient studiat al rezilienței sectorului de afaceri. Mai mulți autori (Gupta, 2020; Hyun et al., 2020; Ding et al., 2021) au analizat diferite tipuri de caracteristici la nivel de firmă care influențează amploarea ajustării la astfel de șocuri, demonstrând că exporturile rămân, uneori, reziliente la diferite șocuri economice, aspect constata și în timpul perioadei pandemice (Miroudot, 2020).

Criza sanitară a pus o presiune importantă pe economia României, accentuând transformările în cazul tehnologiilor aplicate. Firmele private care vor să culeagă beneficiile economiei digitale investesc în educație (sporirea aptitudinilor şi competențelor digitale ale forţei de muncă), în cercetare şi dezvoltare şi în infrastructura *smart* (internet de mare viteză, transporturi, comunicații).

Cu toate că absorbția fondurilor din PNRR a fost de numai *2,4%* (Ianuarie, 2024*)*, considerăm că efectele PNRR asupra competitivității mediului de afaceri vor fi pozitive și vor influența, în același timp, exporturile firmelor românești pe piața comunitară. Mai mult, vor contribui și la o creștere a competitivității acestora și la o mai bună reprezentarea în comerțul internațional, în special în ceea ce privește produsele bazate pe inovare și tehnologii înalte. Astfel, potrivit unui studiu realizat de Deloitte (și publicat în 24 iulie 2023), liderii de afaceri europeni au fost de acord că PNRR are un impact favorabil asupra mediului de afaceri din perspectiva reformelor și proiectelor implementate. Circa 50% dintre aceștia consideră că obiectivul principal al PNRR este esențial și strategic pentru economiile naționale (procentul este mai mare în Germania - 69% și în Spania, 60%). Mai mult, 68% dintre lideri consideră că aceste intervenții vor avea ca rezultat modernizarea și creșterea competitivității economiilor în următorii cinci ani.

Interesul acordat performanței la export în diferite domenii atestă faptul că numai IMM-urile cele mai productive au fost susceptibile să exporte în timpul unei crize precum COVID-19. În acest sens, firmele vor demonstra în mod natural performanțe ridicate (financiare și operaționale), iar exportul va constitui un indicator mai exigent al capacității lor. Această poziție diferă de informațiile avute până în prezent, care pretind că firmele se vor angaja în exporturi doar după acumularea de cunoștințe suficiente pentru lansarea și participarea pe piețele de export (Manjón et al., 2013).

Concluzii

Orice criză majoră vine la pachet cu o serie de probleme, dar, în același timp, aduce și importante oportunități de regândire a sistemelor naționale. În acest context, reziliența joacă un rol important, fiind un subiect analizat și abordat cu o mare intensitate. In ceea ce privește reziliența sectorului IMM, acesta s-a confruntat cu o puternică incertitudine în prima perioadă a crizei, fapt ce a condus la închiderea masivă sau la intrarea în insolvență. Dup relaxarea restricțiilor din prima parte a anului 2021, IMM-urile s-au confruntat cu dificultăți importante la angajarea forței de muncă și în ceea ce privește trecerea rapidă la economia digitală și sustenabilă. Reziliența micilor firme are loc în cursul anului 2021 (fără a atinge nivelul din anul 2019), iar în anul 2022, acestea ating reziliența completă (peste nivelul din anul de dinainte de începerea crizei).

În timpul crizei sanitare, UE propune instrumentul intitulat Facilitatea de redresare și reziliență, pentru a susține economiile statelor membre afectate de criză sanitară, oferind sprijin reformelor și investițiilor pe care acestea și le propun.

Planurile naționale de redresare și reziliență sunt diferite de la un stat membru la altul, atât din punctul de vedere al alocărilor, cât mai ales al structurilor. Totuși, două elemente rămân comune pentru toate țările: componenta energie verde și cea privind digitalizare, pe subcategoriilor ele fiind cel puțin 37%, respectiv 20% în fiecare dintre ele.

În România, PNRR cuprinde măsuri privind transportul durabil, educația, asistența medicală, renovarea clădirilor și digitalizarea administrației publice. În comparație cu celelalte state membre, România are al doilea cel mai complex plan de redresare (peste 500 de proiecte de reforme și investiții în dezvoltare). Investițiile finanțate vor contribui la creșterea progreselor în ceea ce privește competitivitatea digitală. Digitalizarea are un impact important asupra nivelului de dezvoltare teritorială și asupra reducerii inegalităților economice și sociale. Pentru microîntreprinderi și IMM-uri, digitalizarea poate facilita comerțul transfrontalier și poate crea oportunități de afaceri pe piața europeană și mondială.

Sectorul de afaceri beneficiază de *Scheme de ajutor pentru sectorul privat* și *Scheme de minimis și de ajutor de stat* în valoare de 2.345 milioane euro. Referitor la schemele de ajutor pentru sectorul privat au fost semnate în 2023 un număr de 5.492 contracte.

Fondurile alocate prin PNRR contribuie la susținerea competitivității firmelor românești, creșterea cifrei de afaceri și a exporturilor pe piața unică comună. Criza sanitară a pus o presiune importantă asupra mediului de afaceri din România, accentuând necesitatea de a implementa tehnologii inovative și proiecte în domeniul digital, care vor contribui și acestea la competitivitatea externă a afacerilor românești. Astfel, din modelul statistic prezentat în articol - modelul ARDL – s-a demonstrat faptul că în România, atât pe termen scurt, cât și lung, influența cifrei de afaceri asupra exporturilor este una semnificativă. Rezultatele analizei au confirmat ipoteza că există o relație pozitivă între exporturi și cifra de afaceri (pe perioada analizată). Conform rezultatelor analizei efectuate, la o creșterea cu 1 punct procentual a cifrei de afaceri a serviciilor de piață prestate întreprinderilor, valoarea exportului va crește cu 21.046,67 mii euro.

În concluzie, se constată că, finanțarea unor categorii de investiții prin diferite instrumente de redresare și reziliență a condus la atingerea rezilienței sectorului de afaceri, aspect demonstrat pe parcursul acestui studiu. Astfel, firmele mici și mijlocii din majoritatea domeniilor de activitate și-au revenit la situația de dinaintea începerii crizei sanitare. Instrumentele promovate la nivel național și comunitar au contribuit la o mai bună adaptare la nevoile în schimbare ale acestora. Totuși, există

un interes scăzută și o capacitate diminuată de absorbție a fondurilor comunitare alocate prin PNRR, al cărui termen de finalizare va avea loc la sfârșitul anului 2026 și a cărei absorbție de abia atinge 2,4%.

BIBLIOGRAFIE

1. Abubakar, Y., Hand, C., Smallbone, D., & Saridakis, G. (2019). What specific modes of internationalization influence SME innovation in Sub-Saharan least developed countries (LDCs)? Technovation, 79(C), 56–70
2. Alfonso, A.; Bonacina, L.; Antunes, M.E.; Bofill, C.; Van de Velde, H. (2023). Futureproofing Europe: How the NextGenerationEU programme is inspiring companies to transform, Iulie 2023, https://www2.deloitte.com/xe/en/insights/economy/next-generation-eu-fund.html
3. Begu, L.S.; Tusa, E. (2018), Theoretical and Economy Statistics, ASE Publishing House, Bucharest (www.biblioteca-digitală.ase.ro).
4. Biji, M.; Biji, E.M.; Lilea, E.; Anghelache, C. (2002). Statistics Treaty, Economy Publishing House Bucharest;
5. Brand, F. S., Jax, K. (2007). Focusing the Meaning(s) of Resilience: Resilience as a Descriptive Concept and a Boundary Object, Ecology and Society, 12 (1).
6. Brebăn, I. G., Bănică A., Sandu A., (2013). Using Environmental Performance Index to assess regional resilience in Romania, Conference Paper, Reporting for sustainability, Mai 2013, https://www.researchgate.net/publication/266737853_USING_ENVIRONMENTAL_PERFORMANCE_INDEX_TO_ASSESS_REGIONAL_RESILIENCE_IN_ROMANIA
7. Bristow, G., Healy, A. (2014). Building Resilient Regions: Complex Adaptive Systemsand the Role of Policy Intervention, în Raumforsch Raumordn, 72[4]
8. Davoudi, S., (2012). Resilience: A Bridging Concept or a Dead End?, Planning Theory & Practice Journal, 13(2).
9. Cali, M., Ghose, D., Ruta, M., Montfaucon, A.F. (2023). Can trade policy reforms improve resilience to economic shocks?, https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/can-trade-policy-reforms-improve-resilience-economic-shocks
10. Campbell, S. (1996). Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban planning and the Contradictions of Sustainable Development. Journal of the American Planning Association.
11. Comisia Națională de Strategie și Prognoză, (2020). Evoluția principalilor indicatori macroeconomici din economia românească în perioada 2021-2024, https://cnp.ro/wp-content/uploads/2021/07/Nota_prognoza_primavara_2021.pdf
12. Darvas et al., (2023). European Union countries' Recovery and Resilience Plans, https://www.bruegel.org/dataset/european-union-countries-recovery-and-resilience-plans
13. Ding, W., R. Levine, C. Lin, and W. Xie (2021). Corporate immunity to the covid-19 pandemic. Journal of Financial Economics 141 (2), 802–830.
14. ECR2, (2014). Economic Crisis: Resilience of Regions. Applied Research 2013/124/2012, Final Report 31 august 2014, http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/ECR2.html
15. Eur-lex, a, (2021). Commission Notice Technical guidance on the application of 'do no significant harm' under the Recovery and Resilience Facility Regulation 2021/C 58/01, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021XC0218%2801%29
16. EUR-lex, b, (2000). Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0060
17. European Commission, Joint Research Centre, Giovannini, E., Benczur, P., Campolongo, F., et al. (2020). Time for transformative resilience: the COVID-19 emergency, Publications Office, 2020, https://data.europa.eu/doi/10.2760/062495
18. European Union, (2021), NextGenerationEU, https://next-generation-eu.europa.eu/index_en
19. Eurostat, (2023), Background, https://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/background

20. Fonduri Structurale, (2022). Next Generation EU, https://www.fonduri-structurale.ro/next-generation-eu
21. Folke, C., Carpenter, S., Elmqvist, T., Gunderson, L., Holling, C.S., Walker, B. (2002). Resilience and sustainable development: building adaptive capacity in a world of transformations. Ambio. Aug;31(5):437-40. doi: 10.1579/0044-7447-31.5.437. PMID: 12374053.
22. Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Meijers, e. și Pichler-Milanovic, N. (2007). Smart cities: Ranking of European medium-sized cities.
23. Haddoud, M., Onjewu, A., Jones, P. and Newbery, R. (2018). Investigating the moderating role of Export Promotion Programmes using evidence from North-Africa. Critical Perspectives on International Business, 14(2–3), 282–308.
24. Haddoud, M., Onjewu, A., Nowiński, W. and Jones, P. (2021). The determinants of SMEs' export entry: A systematic review of the literature. Journal of Business Research, 125, 262–278. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.12.017
25. Hamdouch A., Depret H.B., Tanguy C. (2012). Modialisation et resilience des territories, Presses de l'Universite du Quebec
26. Handy, S. L., Boarnet, M. G., Ewing, R., & Killingsworth, R. E. (2002). How the Built Environment Affects Physical Activity: Views from Urban Planning. American Journal of Preventive Medicine, 23(2S), ElSevier.
27. Hyun, J., Kim, D., Shin, S-R., (2020). The role of global connectedness and market power in crises: Firm-level evidence from the COVID-19 pandemic, Covid Economics, 49, 148-171, https://cepr.org/system/files/publication-files/101401-covid_economics_issue_49.pdf#page=153
28. Holling, C. S. (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems.
29. Iacob, V., Radu I., Dumitru D., (2020). Analiza efectului crizei sanitare asupra evoluţiei comerţului internaţional cu bunuri în semestrul I 2020, https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2020/08/rrss_08_2020_A7ro.pdf
30. Gupta, A. (2020). Rd and firm resilience during bad times. Technical report, SSRN, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/225232/1/1735942731.pdf
31. Kiernan, M. J., (1983). Ideology, politics, and planning: reflections on the theory and practice of urban planning. Environment and Planning B: Planning and Design 10 (1), 71-87.
32. Komninos, N. (2002). Intelligent Cities: Innovation, Knowledge Systems and Digital Spaces, 1st. ed. London: Routledge.
33. Koutsopoulos, K., Siolas, A. (1998). Urban Geography – The European City (in Greek). Greek National Technical University Publishing.
34. Kripfganz, S., Schneider, D., (2016). ardl: Stata module to estimate autoregressive distributed lag models, https://www.stata.com/meeting/chicago16/slides/chicago16_kripfganz.pdf
35. Miroudot, S., (2020). Resilience versus robustness in global value chains: Some policy implications, https://www.ceris.be/wp-content/uploads/2021/10/Covid-19_and_Trade_Policy.pdf#page=128
36. Monreal-Pérez, J., Aragón-Sánchez, A., & Sánchez-Marín, G. (2012). A longitudinal study of the relationship between export activity and innovation in the Spanish firm: The moderating role of productivity. International Business Review, 21(5), 862–877.
37. OECD, (2013). What does "resilience" mean for donors?, https://www.oecd.org/dac/May%2010%202013%20FINAL%20resilience%20PDF.pdf
38. Resilience Alliance, (2010). Assessing resilience in social-ecological systems: Workbook for practitioners. Version 2.0., https://www.resalliance.org/resilience-assessment
39. Simmie, J., Martin, R. (2010). The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach, Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, Volume 3, Issue 1, March 2010, Pages 27–43

40. University of California, (2013). Building Resilient Regions – Harnessing the Power of Metropolitan Regions project, Berkeley, USA, http://brr.berkeley.edu/rci/
41. Zaman, Gh., Georgescu, G., (2015). "Resilience to crisis and GDP recovery at county level in Romania," MPRA Paper 63246, University Library of Munich, Germany.
42. Zaman, Gh., Vasile V., (2014). Conceptual framework of economic resilience and vulnerability at national and regional levels, Microsoft Word - RREc 2-2014-BT _1_.doc (revecon.ro)